

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Narva kolledž
Õppekava „Koolieelse lasteasutuse õpetaja mitmekeelses õppekeskkonnas“

Liis Pajunurm

**EESTI KEELT MITTE VALDAVATE VANEMATE
VÕIMALUSED LUUA ABISTAV KEELEKESKKOND
LAPSE TOETAMISEKS KEELEKÜMBLUSRÜHMAS**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Anu Leuska MSc

Narva 2022

KINNITUS

Käesolev lõputöö on autori poolt iseseisvalt koostatud. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevat andmed on viidatud. Lõputöö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli Narva kolledži sotsiaalteaduste valdkonna üliõpilaste lõputööde koostamise ja vormistamise juhendi nõuetest.

Allkirjastatud digitaalselt

16.05.2022

LIHTLITSENTS LÕPUTÖÖ REPRODUTSEERIMISEKS JA LÕPUTÖÖ ÜLDSUSELE KÄTTESAADAVAKS TEGEMISEKS

Mina, Liis Pajunurm

Sünnikuupäev 09.05.1990

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose projektis „Professionaalne eesti keele õpetaja rühmas“ osalevate eesti keele õpetajate lähenemised keele õpetamisel, mille juhendaja on Anu Leuska.

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi Dspace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi Dspace-i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Narvas, 16.05.2022

SUMMARY

Possibilities of non-Estonian-speaking parents for creating a helpful language environment to support their child in a language immersion group

The official language of Estonia is Estonian, but many people in Estonia speak Russian as their mother tongue. In order to get a better education and a job, it is important to know the Estonian language, which is why parents of non-native speakers prefer to place their children in language immersion groups.

The general and linguistic development of a bilingual child depends on the child's level of development and the opportunities that his or her parents create for the child, but how can the parents support their child if they do not know the language themselves. The aim of this study was to find out the possibilities of non-native speaking parents for creating a helpful language environment to support their children in immersion groups, as no previous studies on this topic have been conducted.

The theoretical part of the thesis provides an overview of the support of non-Estonian speaking children in kindergarten, the family as a supporting mechanism, the child's linguistic development, and the importance of the language environment in acquiring a second language.

The results of the research show that parents have a positive attitude towards their children's bilingualism and that parents do not need additional help from the pre-school, because there are many opportunities to support their children. Instead, parents are concerned about the shortage of Estonian language teachers and the lack of opportunities in their place of residence.

Keywords: language immersion, parents, non-native language, assistance, acquisition of another language.

SISUKORD:

SISSEJUHATUS	6
1. KAKSKEELSE LAPSE TOETAMINE.....	8
1.1. Muukeelse lapse toetamine lasteaias	8
1.2. Perekond lapse keelelise arengu toetajana	12
1.3. Keelekeskkonna olulisus teise keele omandamisel.....	16
2. METOODIKA.....	21
2.1. Metoodika kirjeldus ja põhjendus	21
2.2. Andmete kogumise metoodika	21
2.3. Andmete analüüsimine	23
2.4. Valimi moodustamine	24
3. UURIMISTULEMUSTE KIRJELDUS	26
3.1. Võtted, meetodid ja vahendid kakskeelsuse toetamisel	26
3.2. Emakeele tähtsus.....	28
3.3. Suhtumine lapse kakskeelsusse.....	30
3.4. Emakeelt toetavad tegevused	32
3.5. Koostöö tähtsus	33
3.6. Vanemate võimalused oma lapse kakskeelsust toetada	33
3.7. Takistused lapse kakskeelsuse toetamisel.....	34
ARUTELU	36
KOKKUVÕTE	43
KASUTATUD KIRJANDUS:	45
Lisa.....	52

SISSEJUHATUS

Eesti riigikeel on eesti keel, kuid Eestis räägivad paljud inimesed emakeelena vene keelt. Soov panna lapsed eestikeelsetesse õppeasutustesse on Eestis muutumas üha populaarsemaks, lootes tagada lastele parem haridustee (Valujevski, 2016).

Eesti riigikeel on eesti keel, mis on enamusele Eesti elanikkonnast emakeeleks, kuid osale elanikkonnast siiski võõrkeel. Omandades eesti keeles põhihariduse, keskkhariduse või kõrghariduse ei pea enam sooritama Eesti keele tasemeeksamit. Samuti loetakse haridus omandatuks eesti keeles, kui vähemalt 60 protsenti õppetööst on toimunud eesti keeles (RT I, 2020, 26).

B-tase on Eestis eesti keelt teise keelena kasutajate hulgas kõige enam nõutud tase. See on vajalik üldhariduskoolides ja paljudes ametites. B-taseme keeleoskus ulatub lihtsast toimetulekust väga nõudliku, nt kõrgkooliõpingute alustamiseks vajaliku keeleoskuseni, mistõttu on oluline täpsemalt eristada toimetulekut B1- ja B2-tasemel (Innove, 2021). Valujevski (2016) on oma bakalaureusetöös „Eestikeelses lasteaias käivate muukeelsete laste vanemate arvamus oma lapse esimese keele arengu kohta“ väitnud, et lapsevanemad peavad oluliseks oma laste edasise hariduse kindlustamist.

Andes lastele eestikeelse alghariduse, näevad vanemad oma lastele paremaid võimalusi ülikoolis käia. See võib olla üks põhjustest, miks oma laps varakult keelekümbelusrühma pannakse. Lapsevanemad, kelle kodune keel erineb lasteaia õppekeelest, soovivad sageli, et nende lapsed räägiksid lasteaias eesti keelt. Keele õppimisel soovitakse sageli õpetajat, kes suhtleb lapsega iga päev eesti keeles (Hallap, 2008; Meie mitmekultuuriline lasteaed, 2011). Kuid lapsevanemate ootused haridusasutusele ja kasvatusle on kõrged ning seetõttu sageli ei ole tulemused alati sellised nagu lapsevanemad on endale eesmärgiks seadnud.

Lapsevanemad tahavad parimat oma lapsele, aga nad ei oska ise eesti keelt ning ei oska oma last toetada.

Töö eesmärk on välja selgitada, millised on eesti keelt mitte valdavate vanemate võimalused luua abistav keelekeskkond lapse toetamiseks keelekümbelusrühmas.

Selleks püstitati järgmised uurimisküsimused:

1. Milliseid meetodeid lapsevanemad praegu kasutavad lapse kakskeelsuse toetamiseks?

2. Millised on vanemate võimalused oma lapse kakskeelsust toetada?
3. Milliseid meetodeid saaksid vanemad veel lapse kakskeelsuse toetamiseks kasutada?
4. Millist abi lapsevanemad mujalt vajaksid?
5. Millised on takistused lapse kakskeelsuse toetamisel?

Varasemaid Tartu Ülikooli lõputöid läbi töötades sai töö autor teada, et erinevaid õpetamismeetodeid on küll uuritud, kuid need pole eesti keele kui teise keele õppimisel soovitud mõju avaldanud. 20. sajandi lõpul ei olnud suurel osal vene õppekeelega gümnaasiumi lõpetanud õpilastest piisavat eesti keele oskust, et olla tööturul konkurentsivõimeline ja minna edasi kõrgkooli. Tähelepanu pöördi vene emakeelega lapsevanematele muukeelsete laste toetamisele, et nad saavutaksid mõlemas keelevaldkonnas samu tulemusi, säilitades samal ajal oma kultuurilise identiteedi.

Kilk on oma bakalaaurusetöös ´´Muukeelse lapse keeleõpe eesti õppekeelega rühmas ´´välja toonud, et muukeelsete laste vanemad avaldasid soovi lisada õppekavasse rohkem eesti ja vene keele tunde. (Kilk, 2018).

Töös keskenduti teguritele, mis mõjutavad muukeelsete vanemate võimalusi luua abistav keelekeskkond lapse toetamiseks keelekümbelrühmas, et toetada lapse arengut eesti õppekeelega rühmas, sest töö autori arvates on seda teemat vähe käsitletud ja see vajab täpsustamist ja uurimist.

1. KAKSKEELSE LAPSE TOETAMINE

1.1. Muukeelse lapse toetamine lasteaias

Muukeelsusel pole siiani toodud täpset definitsiooni. Lapse muukeelsuse defineerimisel kasutatakse teisi mõisteid. Näiteks kasutatakse Saksamaal mõiste „muukeelne laps“ asemel väljendit „migratsioonitaustaga laps“, mis haarab nii muu- kui ka kakskeelsete laste definitsioone (Beyrle, 2008). Tänapäeval on muukeelsus mõiste hakanud paljudes keeltes taanduma, kuna sellel on palju vorme ja põhjuseid. Kuna teadlased, ei ole üksmeelel muukeelsuse määratluse osas siis arvamusi on erinevaid. Maire Raadik (2013) seletab muukeelsuse mõistet järgmiselt: „Muukeelsus on see, kui laps on sünnist saati kodus mõnda keelt (või keeli) rääkinud ja uut keelt hakkab õppima alles lasteaias.“

Muukeelsete laste arv Eesti lasteaedades on viimastel aastatel oluliselt kasvanud (Haridussilm, 2021). 2020. aastal oli Eesti lasteaedades umbes 11 000 vene keelt kõnelevat last, kellest pooled käisid keelekümbelrühmades või eesti lasteaias ning pooled olid vene õppekeelega (Vapper, 2020). Peamine probleem muukeelsetele lastele eesti keele õpetamisel on eesti keele oskuse puudumine (keelenõuetele mittevastavus). Piiratud on ka keelepraktika võimalused Ida-Virumaal (Lukk et al., 2017:28). Seetõttu on erineva tausta, keele ja vajadustega laste õpetamine õpetajate jaoks suur väljakutse.

Suurem osa Eestis elavad muukeelsed vanemad mõistavad, et eesti keele õppimisest on saanud nende laste haridustee oluline osa. Enamasti ei valda nende vanemad eesti keelt (Meie Mitmekultuuriline lasteaed, 2012: 9). Seetõttu otsitakse ja rakendatakse Eestis erinevaid väikelapse keeleõppe võimalusi. Teise emakeelega lapse kohanemist toetavad ühistegevused, mille juures kõne ei ole peamine suhtlemisvahend. Õpe lasteaias on mänguline ja kõik valdkonnad on omavahel lõimitud.

Taal (2016) on oma bakalaurusetöös „Tartu linna lasteaiaõpetajate kirjeldused oma töö eripäradest kakskeelsete lastega rühmas“ välja toonud, et õpetajad peavad oma töö üheks tunnuseks mitmekeelse ja turvalise keelekeskkonna pakkumist kakskeelsetele lastele. See eeldab juurdepääsu teabele ja õppimise ümberplaneerimist ning oskuslikku lapsevanemate nõustamist. Seega õpetajale tähendab see lapsest lähtuvat õpetamist, arendamist, harjutamist ja kinnistamist siis lapse jaoks peaks see olema tore, mänguline ja mitmesugune lasteaiapäev (Meie Mitmekultuuriline lasteaed, 2012: 14).

Uuringu lõpuaruande „Kakskeelne õpe vene õppekeelega koolides“ kohaselt on olukord, kus keskkoolis õppivatel noortel puudub vastav eesti keele oskus tase, seetõttu on lastel teemast raske aru saada ja see nõuab palju lisatööd (Metslang et al., 2013).

Üks võimalus on tagada õigeaegne ja kvaliteetne eesti keele õpe muukeelsetele lastele eesti või keelekümbluslasteaias rühmas. Väga erineva eesti keele oskusega inimesi on palju ja nende keeleoskus sõltub peamiselt sellistest teguritest nagu sünnikoht, vanus ja elukoht. Eesti on mitmekeelse elanikkonnaga riik, kus on palju kaks- või mitmekeelseid lapsi. Lapsed omandavad lasteaias riigikeelt ja tutvuvad kohalike kommete ja traditsioonidega (Meie Mitmekultuuriline Lasteaed, 2012: 10). Seetõttu on eesti keele õppimine teise keelena kahtlemata oluline nii lasteaias kui ka koolis. On oluline, et laste suhtumine nende kahte keelde (ja nende motivatsioon nende keelte arendamist jätkata) saaks pidevalt julgustust. Väike patsutus õlale, vaikne tunnustav sõna, viibe või naeratus teeb lapse keelelise ega imet (Baker, 2005: 72).

Laste õpetamisel ja toetamisel teises keeles peavad õpetajad ja lapsevanemad arvestama, et teise keele areng võib olla aeglasem kui esimese keele oma (Protasova & Rodina, 2019). Iga lapse areng on erinev, nii nagu mõned lapsed õpivad kõndima, roomama või oma esimesi sõnu rääkima kiiremini kui teised, nii on ka keeleline areng erinevatel lastel erinev. Keele arengu kiirus sõltub vaid osaliselt lapse võimekusest (Baker, 2005: 72).

Uuringud näitavad, et mida varem laps kohtub kakskeelse keskkonnaga, seda edukamalt ta keeli omandab. Kui laps hakkab teist keelt õppima enne kolmandat eluaastat, siis ei sega laps keeli ning omandab neid paralleelselt (Rannut, 2004). Dagenais (2003), tõi oma uuringus välja, et muukeelsed vanemad väärtustavad väga oma laste kakskeelsusoskust, kuna see annab rohkem võimalusi koolis ja tööturul ning annab neile võimaluse kuuluda korraga mitmesse ühiskonda.

Ka Loide (2015) tõi oma magistritöös „Eestis elavate muukeelsete perede vanemate suhtumine oma lapse kakskeelsusse ja etnilise identiteedi kujundamisse“ välja, et enamik vanemaid suhtub oma laste kakskeelsusesse hästi, pidades tugevusteks suhtlemisoskust, mitmekultuurilisust ja paremaid probleemide lahendamise oskusi. Küll aga ei tohiks unustada, et pidev keele korrigeerimine ja lapse sundimine lauseid kordama ei anna soovitud tulemust, vaid tekitab lapses pigem negatiivseid tundeid (Baker 2005: 73). Seetõttu võib öelda, et positiivne suhtumine on väga oluline, et soodustada mõlema keele arengut.

Mäesalu, M-L (2013) märkis oma magistritöös "USA-s Massachusetts'i osariigis elavate Eesti-Ameerika segaperekondade eestlastest vanemate suhtumine oma laste kakskeelsusesse ja nende eestlaste rahvusliku identiteedi kujundamisse" küsitluses, et vanemad toetavad oma laste eesti keele õppimist nii palju kui võimalik, hoolimata raskustest, mida see neile tekitab. Kokkuvõttes näitab uuring, et vanemad hindavad kakskeelsusest tulenevaid eeliseid, nagu paremad töövõimalused, koolivalik, paremad suhtlemisoskused ja võimalus osaleda mõlemas kultuuris.

Võrdse õpikeskkonna loomiseks hariduses on vaja luua õpikeskkond, kus saaksid õppida erinevatest kultuuridest ja erinevast emakeelest pärit lapsed. Keelekeskkond peab olema motiveeriv ja turvaline, kus laps julgeb suhelda ega karda eksida. Õpetajad peavad olema teadlikud kultuurilistest erinevustest ja olema valmis sellest tulenevaid konflikte lahendama (Rannut, 2003: 91).

Sagedasel kokkupuutel keelekeskkonnaga on palju eeliseid. Selline kokkupuude sihtkeelega võimaldab õppijatel näha ja kuulda erinevat sõnavara ja grammatikat, arendades kõiki oskusi nagu kuulamine, lugemine, kirjutamine ja rääkimine. Oluline on, et laps saaks kasutada õppimisel kõiki oma meeli. Keelekeskkonna vajadusest kirjutavad Tiina Kikerpill ja Leelo Kingisepp oma metoodikavihikus „Keelekeskkond võõrkeeleõppe toetajana (2015)“, kus tuuakse välja Johanna Bechtold'i arvamus, et keelekeskkonnas on õpilastel võimalus õppida tundma sihtkeelt kõnelevaid inimesi ja nende kultuuri, avardades seeläbi oma silmaringi.

Kikerpill ja Kingisepp (2000) usuvad, et positiivsed kogemused tõstavad õppijate enesekindlust ja motivatsiooni, tekitavad toimetulekukindlust, vähendavad hirmu ja teadvustavad õppijaid oma keeleõppe eesmärkidest (Kikerpill & Kingisepp 2000: 8–9). Rannut (2003) on aga väitnud, et muukeelsed inimesed saaksid integreeruda ja omandada teise keele, on vaja, et neil oleks selle keele emakeelena kõnelejaid. Arenemiseks on vaja keelt kuulda ja kasutada võimalikult erinevates olukordades. Mida suurem hulk inimesi piirkonnas valdab sihtkeelt, seda suurem on motivatsioon, sest siis on muukeelsed inimesed vältimatus olukorras, kus sihtkeelt rääkima sundimine võib viia parema keeleomandamiseni (Rannut, 2003: 31).

Väga oluline on ka õpetaja keelekasutus, sest kui laps keelest aru ei saa ja esimest korda uue keelekeskkonnaga kokku puutub, peab õpetaja selle lapse ise mõistma panema. Kasutada saab žeste, miimikat, intonatsiooni ja hääle tugevust – see aitab lastel paremini mõista ka siis, kui nad keelt ei oska (Rannut, 2003: 93). Banks (1994) on öelnud, et koolid ja teised

haridusinstituutid peaksid tagama kõigile võrdsed võimalused hariduse omandamisel, sõltumata nende sotsiaalsest, rahvuslikust ja rassilisest päritolust või soost. Teise keele omandamisel on oluline lapse hästi arenenud emakeel.

Mõiste emakeel viitab keelele, mida laps esimest korda kuuleb ja omandab lapsepõlves viibides selles keelekeskkonnas, kasutades keelt mänguliselt ja intuiitiivselt, seda võib nimetada ka esimeseks keeleks ehk emakeeleks (Rannut, 2004).

Emakeel on vahend lapse sõnavara laiendamiseks ja on aluseks teise keele sõnadest arusaamisel (Erohina, 2017). Vanematel on oluline roll oma lapse keelelise arengu toetamisel teises keeles. Lastele tuleks anda võimalus osaleda mängulises keeleõppes nii palju kui võimalik, et säilitada nende huvi mõlema keele vastu erinevates tegevustes emakeeles ja teises keeles (Protasova & Rodina 2019).

Hoff (2019: 4) on väitnud, et muukeelsed lapsed, kes kuulevad rohkem erinevaid sõnu, õpivad rohkem kasutama erinevaid sõnu lausetes. Nende väljendusoskus on parem, kuna pikemad laused annavad edasi rohkem teavet kui üksikud sõnad. Samuti on Hoff (2019: 7) väitnud, et muukeelse lapse kõne kvaliteet sõltub kõneleja esimese keeleoskusest. Keele põhiülesanne on suhelda, anda informatsiooni edasi ja mõelda. Mida rohkem laps keelt valdab, seda paremini suudab laps suhelda teistega, mängida, edastades oma arvamust, hoiakut ja emotsioone.

Veelgi olulisem on see, et keel annab suure osa mõtlemisest (Lipasti & Pajusalu, 2013: 4). Uuringud näitavad, et teise keele õppimine edeneb paremini, kui samaaegselt pannakse tugev alus esimesele keelele. Emakeel on määrav tegur lapse identiteedi kujunemisel ning lapse keele arengus (Lipasti & Pajusalu, 2013: 5). Lapse on teist keelt lihtsam õppida, kui samal ajal kinnistatakse tema emakeeleoskust. Kui lapsel on piisavalt emakeelset sõnavara, leiab laps tõenäolisemalt võõrkeelseid vasteid (Meie Mitmekultuuriline Lasteaed, 2012: 14).

Oluline on teada, et keeled ei konkureeri omavahel, vaid toetavad lapse üldist keelelist arengut. Lastel, kelle emakeele areng jääb maha, on suurema tõenäosusega raskusi ka teise keele õppimisega (Leiwo, 1993: 60). Seetõttu peetakse emakeele arendamist oluliseks nii keele õppimisel kui ka uute teadmiste omandamisel. M. Leiwo toob välja, et keele arengu uurijatel on kujunenud kindel seisukoht, et lapsed, kellel on võimalus oma emakeelt pidevalt arendada, mõistavad ja tunnevad teist keelt sageli paremini. Emakeeleõppe toetamine on sild lasteaias, kooli ja kodu vahel. Eesti keelt teise keelena õppides on lapsel ka väärtuslik

võimalus jätkata oma emakeele arendamist. Emakeelt hästi valdav laps saab koolis paremini hakkama ka siis, kui tema õppekeel ei ole emakeel (Leiwo, 1993: 64).

1.2. Perekond lapse keelelise arengu toetajana

Muukeelsetele lastele on palju võimalusi eesti keele õppimiseks koolides, lasteaedades, keelekursustel ja suvelaagrites. Üks tõhusamaid viise on vahetu kontakt eesti keelt emakeelena kõnelevate inimestega ehk elu keelekskonnas. Oluline on, et lapse keeleline areng oleks positiivne ja nauditav (Baker, 2005: 71).

Baker võrdleb kakskeekse lapse kasvatamist taimedega. Kõik, mida aednik teha saab, on luua sobivad tingimused: viljakas muld, valgus, vesi ja töökas hooldus. Aedniku ülesanne on valmistada ette õige pinnas – palju keele arendamiseks sobivaid keskkondi. See muidugi ei tähenda, et ainuüksi julgustusest ja murest piisab. Keele aednikul tuleb samuti planeerida, pinnast ettevalmistada, kasta, väetada ja mõnikord ka kitkuda. Keele kasvamine võib toimuda pikkamisi. Tuleb palju ärevaid päevi ja võrsed võivad kollaseks muutuda ja kaaslaste surve all katki minna. Keeleaednikest vanemad saavad oma mitmekesisuse heaks palju ära teha, näiteks parandada kontaktitingimusi, kuid nad ei suuda kontrollida keele kasvu (Baker, 2005: 73).

Muukeelne laps õpib kõige paremini ühisolemise ja tegemise käigus, sest siis areneb märkamatuks ka tema keeleoskus (Kingisepp et al., 2013). Kui laps on keelekeskkonnas, õpib laps olema rahulik, ilma et teda märgataks ja tal oleks sundlus keele õppimisel (Kingisepp et al., 2013).

Kingisepp Leelo, Salu Kadi ja Kaljola Kadi usuvad, et kodu on parim koht keele õppimiseks, sest võimalusi mängida ja suhelda on lõputult. Oluline on kasvatada lapses huvi keele vastu, kui lapse keelelist arengut soodustatakse ja innustatakse, suureneb lapse huvi ka lugemise vastu. Lapsevanemad, kes kuulavad hoolega lapse poolt öeldut, vastavad talle lapsekesksel viisil, teevad keeleõppe lõbusaks mängude, salmide ja laulude kasutamise abil, aitavad sellega keele arengule kaasa (Baker, 2005: 74).

Laps õpib kõige paremini läbi enda kogemuste. Mõned lapsed õpivad teist keelt lasteaias või õpivad mängukaaslastelt koduhoovis (Baker, 2005: 52). Teised aga käivad laupäeva- või pühapäevakoolides, mida toetavad religioossed rühmad. Näiteks on teada, et laupäeva- ja

pühapäevakoolis õppisid lapsed ära araabia, türgi, kreeka, heebrea, hispaania, itaalia, erinevaid aasia keeli, prantsuse ja saksa keele (Baker, 2005: 52).

Baker (2005) on väitnud oma raamatus "Kakskeelne laps", et lapsevanem peaks võimaldama lapsel kohtuda mõlemalt keelt rääkivate inimestega, külastada erinevaid kultuuriüritusi – turust kuni spordiüritusteni, religioossetest kogunemistest kuni külapidudeni välja. Kui aga lapsevanemal puudub selline võimalus, et vahetut kogemust pakkuda siis väga hea asendus on televisioon ja videokassetid (Baker, 2005: 59).

Väär on arvata, et esimene keel tuleks omandada kodus ja teine keel väljaspool kodu (õpetaja kanda). See on ekslik seisukoht, sest lapsevanemate hoiakud, julgustus ja huvid on lapse teise keele arengus väga olulised. Kui vanemad kiidavad oma lapsi, kui nad kuulevad, et nad kasutavad mõnda teist keelt, võib see nende lapse keelelisele minale üllatavalt mõjuda (Hoff, 2019).

Lasteaia külastamine ja selles kontekstis lapse keelelise arengu vastu huvi üles näitamine võib julgustada õpetajaid. Samuti annab see lapsele märku vanemate huvist ja teadlikkusest. Naeratus, tunnustus ja siiras kiitus võivad lapse motivatsiooni tublisti tõsta. Vanemad saavad teist keelt toetada pakkudes lastele põnevaid materjale (nt raamatuid, plakateid, multikaid, videosid ja ajakirju) teistes keeltes (Baker, 2005: 53). Thomason (2001) rõhutas vanemate toetuse tähtsust keelearengu toetamisel heade tulemuste saavutamiseks.

Loide (2015) on oma magistritöös „Eestis elavate muukeelsete perede vanemate suhtumine oma lapse kakskeelsusse ja etnilise identiteedi kujundamisse“ viidanud Parke ja Drury (2001) kes leidsid samuti, et kui vanemad leiaksid rohkem keeleõppeks võimalusi, oleks see keele arengule kasuks. Oluline on, et vanem kuulaks, kuidas laps loeb teises keeles, isegi kui nad on pigem "julgustaja" kui "parandaja" rollis (Baker, 2005: 54).

Uuringud näitavad, et isegi kui vanem loetust aru ei saa, aitab lapse lugemisharrastus (lisaks nähtav vanemlik huvi ja julgustus) lugemisoskust arendada. Kuigi vanemad ei pruugi selles olukorras pakkuda keelelist abi, tuge ja julgustust, on see lapse jaoks vaieldamatu oluline (Baker, 2005: 55). Samuti on oluline koostöö, mida teevad õpetaja ja lapsevanem ühise eesmärgi saavutamiseks.

Almann (2009) kirjutab, et koostöö on oluline, et tagada lapse arengu ja kasvu toetamist keskkonnas. Hea koostöö saavutamiseks peavad lasteaiaõpetajad ja lapsevanemad tegema koostööd. Koostöö tuleb kasuks, kui kumbki pool teeb seda, mida suudab, selle asemel et

keskenduda sellele, mida teine saab paremini teha (Kõnnussaar, 2012). Näiteks on kakskeelsete laste arengu ühisel toetamisel võtmeroll erinevate lähenemisviiside rakendamisel ja vajadusel erinevate vahendite kasutamisel.

Akgül jt (2017) on välja toonud, et kakskeelsete laste areng sõltub peamiselt õpetajate ja vanemate omavahelisest suhtlusest. Lasteaedade üks peamisi ülesandeid on luua väikelastele soodsad tingimused nende mitmekülgse arengu toetamiseks. Õpetajad peavad suhtuma lapsevanematesse positiivselt, nägema neid võrdväärsete partneritena, tegema koostööd vanematega, et tagada nende laste toetamine (Almann, 2009).

Auli Kõnnussaar on oma artiklis "Lapsevanem ja õpetaja jagatud koostöö" öelnud, et koostöö peaks algama enne, kui probleemid tekivad. Tänapäeval on palju erinevaid koostöövõimalusi: konverentsid, arenguestlused, e-koolid, lapsevanema postkastid, ühistegevused jne, et vanemad ja õpetajad saaksid üksteise kohta rohkem teada saada, ühendust võtta ja kuulda ootustest või lootustest. Tavaliselt on koostöö loomise algatajateks õpetajad, aga ka vanemate initsiatiiv ja huvi võivad olla koostöökultuuri loomise oluliseks osaks.

Oluline on luua turvaline ja hea õhkkond, kritiseerimise ja süüdistava õhkkonna asemel tuleks rääkida lapse vajadustest. Vanemad ja õpetajad võivad näha laste vajadusi erinevatest vaatenurkadest. Nii õpetajad kui ka lapsevanemad saavad rääkida sellest, mis on antud lapsele hea. Nii saavad nad last paremini mõista ja luua lapse individuaalseid vajadusi arvestav õpikeskkond. Nõudmisi ja süüdistusi tuleks vältida, kuna see võib viia usalduse puudumiseni, mis omakorda kahjustab koostööd (Kõnnussaar, 2012).

Oluline on usaldus lapsevanema, lapse ja õpetaja vahel. Galindo & Sheldon (2012) töid välja, et õpetajad peavad lapsevanemate seas propageerima, et nad on olulised lülid lasteaia töös ning seda kinnitas ka Almann (2009), väites, et õpetajad peavad arvestama lapsevanemate soovide ja arvamustega. Nii tekib vanemate ja õpetajate vahel usalduslik ja mõistev suhtlus, et toetada koostööd ja seeläbi lapse arengut (Almann, 2009: 16). Koostöö fookuses on vastastikune suhtlemine, olgu selleks siis individuaalne lähenemine või igapäevane lühikokkuvõte, mille käigus saavad lapsevanemad ja õpetajad tagasisidet lapse arengu kohta (Õun & Suur, 2009).

Projekti "ELU-Muukeelsete lasteaiaaialise ja tema vanema lõimimine Eesti kultuuriruumi" ankeetküsitluste tulemuste põhjal saab väita, et aastas tuleks rohkem kohtumisi õpetajate ja

teiste lapsevanematega korraldada. Djahiamo ja Indahri (2018) on öelnud, et koostöö toimimiseks peavad lapsevanemad ja lasteaiaõpetajad üksteist usaldama ja üksteisele võimalusi andma. Djahiamo ja Indahri uurimused näitasid, et ainult kakskeelne juhendamine ei pruugi anda häid tulemusi. Oluline on vanemate julgustamine, professionaalsed õpetajad ja toetav keskkond (Djahiamo & Indahri, 2018).

Kokkuvõtteks võib öelda, et mida parem on omavaheline suhtlus õpetajate ja vanemate vahel, seda edukamad on lapsed enda arendamisel ja toetamisel. Lapsed on sellistest tegevustest ja panustest peamised kasusaajad. Samuti tuleb rõhutada, et lisaks omandatavale keelele on sama oluline ka lapse emakeel. On tähtis, et vanemad mõistaksid, et oluline ei ole mitte ainult õppekeele tähtsus, vaid ka kodus kasutatavat keelt tuleb pidevalt arendada.

Baker (2005: 193) on öelnud, et mõlema keele omandamine on tihedalt omavahel seotud. Kui lapsel on emakeeles düsleksia, siis suure tõenäosusega tekivad samad raskused ka teises keeles ja vastupidi, kui laps on võimekas oma emakeeles siis omandab ta kiiresti ka teise keele. Seetõttu peavad kakskeelsete laste õpetajad tunnustama mõlema keele arengut ning austama kakskeelseid lapsi ja nende perekondi. Ülaltoodud tegureid ignoreerides ei toimu tõhusat keelearengut (Jackman, 2011).

Baker (2005: 73) väidab, et keelelise suhtluse kvaliteet on samuti oluline. Vanemad, kes räägivad oma lastele, kuid mitte oma lastega, ei panusta keele arengusse kuigi tõhusalt. Selleks, et lapsest saaks kakskeelne, peavad vanemad rohkem pingutama, kuid vanemad ei tea sageli, kuidas oma lapsi kakskeelseks kasvamiseks täielikult juhendada ja aidata (Baker, 2005). Varasemad uuringud näitavad, et mida rohkem vanemad pakuvad lõbusaid ja huvitavaid tegevusi ning keelt emakeelena kõnelejate kuulamiseks ja nendega suhtlemiseks, seda tõenäolisem on, et nad muutuvad kakskeelseks (Rannut, 2003; Baker, 2005).

Baker (2005: 55) aga näeb selles ka ohtu, kuna vanemad kipuvad teise keele õpetamisel liiga palju lootma digivahenditele, nimelt televiisorile ja arvutitele, need aga ei arenda lapse sõnavara samamoodi nagu lugemine, arutelu või suhtlus (Baker, 2005: 55). Kui lapsed, kes kasvavad üles kahe keele mõju all, ei saa piisavalt tähelepanu ja isiklikku keeletuge, ei pruugi nad olla võimelised end kummaski keeles selgelt väljendama – seda seisundit nimetatakse poolkeeleliseks (Hint, 2002).

Kakskeelse omandamise mudeli kohta võib öelda, et see on nagu kaks jäämäge vee peal üksteisest eraldatud (erinevused keele kõla, lugemise ja kirjutamisel). Nii Francis (2012) kui

ka Baker on öelnud, et üks keel aitab teisel keelel areneda ja kasvada, sest mõtted ja arusaamad, mis on selgeks õpitud ühes keeles on kergesti ülekantavad teise keelde (Francis, 2012; Baker, 2005: 83).

Gonzales on öelnud, et emakeele säilitamine aitab kujundada rahvuslikku identiteeti, aitab väärtustada ja hoida peresuhteid ning tõsta enesehinnangut (Gonzales, 2008).

1.3. Keelekeskkonna olulisus teise keele omandamisel

Mitte-eestlastest lapsevanematel on võimalus valida Eestis rakendatavate programmide vahel, mis vanemale ja lapsele kõige paremini sobib, mille eesmärgid ja tulemused sõltuvad eesti keele osatähtsusest. Keelekeskkond peaks olema toetav ja arendav, vanusepõhine, jõukohane, huvitav ja motiveeriv. Lapsekeskne keelekeskkond avaldab positiivset mõju lapse üldisele ja keelelisele arengule (Kärtner et al., 2006).

Olga Savik (2013) on öelnud, et vene emakeelega vanematel on oluline lastega vene keeles rääkida. Kakskeelses kodus peab laps rääkima oma emakeeles. Vaid nii saab laps keeli eristada põhimõttel üks inimene, üks keel. Üks võimalus on panna laps vene õppekeelega lasteaeda, kus eesti keelt kui teist keelt õpetatakse ühel viisil kolmest (Kulderknup, 2009: 46):

Täielik keelekümblus - õpetaja räägib ainult eesti keelt;

Osaline keelekümblus - kakskeelne õpe (üks õpetaja suhtleb lapsega tema emakeeles ja teine eesti keeles);

Eesti keele ja teiste õppekeelte õppimine eraldi tegevusena lasteasutuses koos muude tegevustega.

Teine võimalus on panna muukeelne laps eesti õppekeelega lasteaeda. Eesti keele õpetamine asutustes, kus on eesti õppekeel, on levinud ja vanemate seas populaarne. Mõned lasteasutused kasutavad korraga mitut õpperežiimi. Näiteks kui ühes rühmas toimub eesti keele õpe keelekümblusmeetodil, siis teistes rühmades tavaõppekava alusel. Lasteasutustes on ka rühmad, mis kasutavad kakskeelset õpet tavaõppekavade alusel (Kulderknup, 2009: 47).

Häidikind jt (2014) on oma raamatus "Lapse arengu hindamise ja toetamise juhendmaterjal koolieelsetele lasteasutustele" öelnud, et oluline on luua eakohane arengukeskkond, kus

saab piirduda laste oskuste ja teadmiste hindamisega. Kui aga sellest käigus ilmneb tõsisem eelarvamus ja laps vajab konkreetsemat lähenemist, siis tuleb hinnata ka keskkonda. Keskkonnahinnang peaks vastama kahele küsimusele – 1) milline on keskkonna roll lapse probleemide ilmnemisel ja 2) millised on võimalused selles keskkonnas lapsel arenemiseks. Keskkonna rolli analüüsimiseks tuleks koguda teavet last ümbritseva füüsilise ja sotsiaalse keskkonna kohta.

Õpetajad keskenduvad analüüsimisel eelkõige lasteaiakeskkonnale, kuid keskenduvad ka lapse perele ja teistele lasteaiavälistele võimalustele lapse arengu toetamiseks. Seega esimese asjana tuleks kaaluda võimalust korraldada laste tegevusi viisil, mis võtab paremini arvesse nende individuaalseid omadusi – mida saab muuta õppemeetodite ja -vahendite osas, ning kuidas saaks kohandada rühmaruume lapse vajadustele lähtuvalt. Oluline on läbi mõelda, milliseid tugispetsialiste saab kaasata konkreetse lapse arengu toetamiseks. Lisaks tuleks välja selgitada, kui suurel määral on lapsevanem valmis sellesse panustama, sest vanemad vastutavad eelkõige oma laste heaolu eest.

Enamasti pole aga vanemad saanud spetsiaalset koolitust, kuidas toetada lapse arengut, kui laps ei arene ootuspäraselt. Lasteaiaõpetajad saavad selles vallas nõu ja abi pakkuda ning hinnangust tuleks välja tuua, millist abi vajavad vanemad ja milliseid vahendeid vajavad.

Samuti saavad lapsevanemad nõustamiseks pöörduda logopeedide, eripedagoogide, psühholoogide ja sageli ka sotsiaalpedagoogide poole, et nad saaksid nõustada ja otsida terapiat kodusele lapsele või täiendavalt lasteaias toimuvale (Häidkind et al., 2014: 30-32). Samuti on oluline, et vanemad toetaksid oma laste keeleõpet, selleks peaks õpetaja ja lapsevanema vahel olema koostöö.

Lukk (2005) on öelnud enda doktoritöös „Kodu ja kooli koostöö struktuuralsest, funktsionaalsest ning sotsiaalsest aspektist“, et lasteasutuse ja pere usaldussuhe põhineb vanemate positiivsel suhtumisel lasteasutusesse, et usaldus on lasteaija-pere koostöö oluline osa. Allman (2002) tõi samuti oma artiklis "Lasteaia ja lapsevanema koostöö" välja, et eduka koostöö eeldus on usaldus, vastastikune avatus, üksteise õppetegevuse austamine ja laste toetamine. Vaid sellisel moel saavad õpetajad vanemaid laste kasvatamisel toetada.

Õie Vaher (1988) peab oluliseks, et lasteaijalastele oleksid tegevused huvitavad ja nauditavad ning kasutada võimalikult palju näitlikke vahendeid (pilte, esemeid, videosid, muusikat, miimikat, intonatsiooni, rütmi jne). Karta ei tohiks kordusi, sest lapsed armastavad

korduvaid tegevusi. Samuti tuleks lastel anda rohkem võimalus ise otsustada ja valida, sest tõeliste teadmiste omandamine põhineb uudishimul, katsetamisel ja eduelamusel (Vaher, 1998). Jackman (2011) arvates on turvalisuse loomine samuti väga oluline.

Turvalist keelekeskkonda iseloomustab laste valmidus keelega eksperimenteerida, eriti julgustatakse osa võtma rollimängudes ja muud rühmategevustes. Keeleõppe uuringud näitavad, et keelt omandatakse ilma aktsendita enne kuuendat eluaastat, sest keele omandamine on aktiivne ja sõnavara pole arenenud (Protasova & Rodina, 2019: 187-189). Tähtis on meeles pidada, et liigselt kiirustamata, konkreetseid tulemusi nõudmata areneb laste keeleoskus neile sobivas tempos järjekindlamalt ja loomulikult (Baker, 2005: 25).

Erinevate kultuuride vajaduste mõistmine muutub üha olulisemaks, eriti kui õpetaja teab, et tema rühmas käivad teisest kultuurist pärit lapsed. Sel juhul tuleks süvitsi õpetada ja uurida riigi kultuuri, käitumist ja kasvatuspraktikat. Mõista ja aktsepteerida perekonna tavasid ja käitumise erinevusi kultuuride lõikes, sest just nii saab õpetaja vältida ebamugavusi või isegi vastuolulised olukordi lapse ja tema vanematega, et lapsel ei tekiks vastumeelsust lasteaiast vastu (Vaher, 1998).

Kindlasti peaks lapsevanem arvestama sellega, et muukeelsete laste arengu toetamine lasteaias ei ole ainult õpetajate ülesanne, lisaks spetsialistidele on õpetaja koostööpartneriks lapse vanemad, kuid sageli ei mõista lapsevanemad oma lapse õppekeelt ega oska last aita. Lapsevanemad saavad last toetada ja tunnustada, pakkudes lapsele ja õpetajale kõige olulisemat, tuge (Kulderknup, 2008: 50).

Õpetajad peavad arvestama iga lapse individuaalsete võimetega teise keele õppimisel, aga ka vaikuseperioodidega, mis võivad olla üsna pikad. See ei tähenda, et laps ei ole suuteline õppima keelt või ei saa hakkama. Kuid kindlasti ei anna tulemusi osaline või passiivne keeleõpe (Baker, 2005: 75). Saidla (2015) on oma bakalaureuse töös "Eestikeelse kooli II kooliastme eesti keele õpetajate arvamused muukeelseid õpilasi toetavast keelekeskkonnast" välja toonud, et õpetajad kasutavad eesti keele arengut soodustava keskkonna loomiseks mitmesuguseid meetodilisi võtteid, näiteid ning lisavahendeid ja žeste.

Hea keelekeskkonna loomisel on oluline mitmekesised tööviisid, põnevad töövõtted, piltide ja tabelite kasutamise võimalused (Kingisepp & Sõrmus, 2000). Oluliselt enam tuleks tähelepanu pöörata mitmekesisele õpikeskkonnale nagu regulaarne paaris- ja rühmatöö,

ulatuslik vastastikune selgitamine rühmakaaslastega ning ühised arutelud (Tuulik & Muldma, 2008). See paneb lapsed tundma end ühtse meeskonnana ja kaasab kõiki lapsi tegevustesse.

Üheks tõkkeks lapse toetamisel on vanemate teadmatuse lapse keelelise arengu suhtes, kuna vanem ei oska õppekeelt ja selle tõttu jääb laste haridus sageli ainult õpetaja hooleks (Soll & Palginõmm, 2011: 21).

Ollakse arvamusel, et teist keelt peaks õpetama vaid õpetaja ja lapsevanem ei peaks sellesse sekkuma. Üsna levinud lapsevanemate seas on see, et enne kooli palgatakse oma lapsele keele arengu toetamiseks õpetaja, kellelt oodates kiireid ja tõhusaid tulemusi (Vihalemm et al., 1998).

Mitmed uuringut on näidanud, et vene emakeelega last ei soovitata panna eesti haridusasutusse, kui lapsel on kognitiivse arengu probleem (kui lapse emakeele areng ei vasta omaealiste eeldatavatele tulemustele) (Rannut, 2004; Protasova, 2019).

Geidi Marjapuu (2013) toetus oma bakalaureusetöös „Tartu lasteaiaõpetajate arvamused kakskeelset last toetavast keelekeskkonnast“ uurijatele nagu Kärtner (et al., 2006), kes on seisukohal, et rühmaruumis peab olema teemakohane sõnavara koos piltidega, mis oleksid lapsele kogu aeg nähtaval, et lihtsustada muukeelse lapse keelekeskkonda. Samuti on Kärtner (2006) öelnud, et keelekeskkonna alakasutamise võimalus võib tuleneda sellest, et õpetajad ei tea, kuidas ja milliste vahenditega luua kakskeelsetele lastele atraktiivset keelekeskkonda (Kärtner et al., 2006).

Uggur (2011) on oma magistriritöös viidanud autoritele nagu Lukk (2008), Sandberg ja Tuorinen (2008) ning Tamm (2000), kelle uuringutes osutusid kõige olulisemateks koostööd takistavateks teguriteks vanemate ajapuudus, varasem negatiivne või vähene kogemus, huvipuudus ja üldiselt negatiivne suhtumine koostöösse. Lukk (2008: 21) osutas ka vanemlikule mõttetustundele ehk kogemustele, mis tulenevad vanemlikest kogemustest, kus varasem koostöö ei toiminud või süsteem ei toiminud nii nagu loodeti. Tamm (2000: 47) on öelnud, et koostööst keeldumise põhjuseks võib olla ka hirm negatiivse info ees.

Samuti on ka Uggur (2011) oma magistriritöös „Koolieelse lasteasutuse direktori roll koostöökolmnurgas direktor – lapsevanem – õpetaja“ välja toonud, et koostöö tõkked lasteasutuse ja lapsevanema vahel on aastate jooksul väga vähe muutunud. Välja on toodud kiiret elutempot ehk ajapuudust koostööks, majanduslikud ja emotsionaalsed probleemid,

negatiivsed kogemused, hoiakud ja huvi puudumine lapse tegemiste vastu. Kui lapse elukeskkond muutub ükskeelseks, võib teine keel ära kaduda (Protasova & Rodina, 2019: 187-189).

2. METOODIKA

2.1. Metoodika kirjeldus ja põhjendus

Töö eesmärk oli välja selgitada, millised on eesti keelt mitte valdavate vanemate võimalused luua abistav keelekeskkond lapse toetamiseks keelekümbelusrühmas.

Selleks püstitati järgmised uurimisküsimused:

1. Milliseid meetodeid lapsevanemad praegu kasutavad lapse kakskeelsuse toetamiseks?
2. Millised on vanemate võimalused oma lapse kakskeelsust toetada?
3. Milliseid meetodeid saaksid vanemad veel lapse kakskeelsuse toetamiseks kasutada?
4. Millist abi lapsevanemad mujalt vajaksid?
5. Millised on takistused lapse kakskeelsuse toetamisel?

Töös kasutati kvalitatiivseid uurimismeetodeid, kuna töö uurimusliku osa eesmärk ei olnud statistiliste andmete kogumine, vaid lapsevanemate tähelepanekute, hinnangute ja arvamuste kirjeldamine ja tõlgendamine. Metodoloogiliselt erinevad kvalitatiivsed uurimismeetodid kvantitatiivsetest uurimismeetoditest selle poolest, et kvalitatiivne uuring hõlmab andmete samaaegset kogumist ja tõlgendamist, mitte mõõtmist nagu kvantitatiivsed meetodid (Laherand, 2010: 233).

Empiirilise materjali kogumiseks viidi läbi vene rahvusest lastevanematega poolstruktureeritud fookusgrupi intervjuu. Grupiintervjuud põhinevad koostatud küsitlusplaanel (lisa 1) – teemad keskenduvad osalejate ideede edastamisele, nende arvamuste ja vaatenurkade tõlgendamisele ja võrdlemisele (Morgan, 1996). Küsimused on piisavalt lihtsad ja avatud, et vanemad saaksid teemasid arendada, arutada ja analüüsida.

2.2. Andmete kogumise metoodika

Töö autor viis läbi pilootuuringu, et teada saada kas uurimusküsimused (vt Lisa 1) on lapsevanematele arusaadavad ega vaja muutmist või kohendamist. Põhiuuring oli lindistatud ja transkribeeritud seejärel võrreldi teoreetikute seisukohtade ja varasemate uuringutega. Fookusgrupi intervjuud viidi läbi kaks korda 4. ja 9. märtsil 2022. aastal. Küsitluses osales

kokku 10 vene rahvusest vanemat, kes ise ei räägi eesti keelt ja kelle lapsed on 5-7 aastased ning omandavad eesti keelt keelekümbelusrühmas.

Valiidsuse tagamiseks viis töö autor läbi pilootuuringu, vanematega kelle lapsed käivad keelekümbelusrühmas ja kelle emakeel on vene keel. Eesmärk oli täpsustada küsimuste arusaadavust ja otstarbekust. Pilootuuring näitas, et küsimused olid asjakohased, kuid tuli teha ka parandusi. Selgus, et üks küsimus oli sisulise kordusega. Nt küsimused *Millistest võimalustest te olete teadlikud, et toetada oma last?* ja *Kas leiate, et teile on loodud piisavalt võimalusi oma lapse toetamiseks, põhjendage?* Vajadusel suunati vastajat teooriast tuletatud küsimustega, mis aitasid ja võimaldasid vastajatel subjektiivselt vastata (Laherand, 2008: 119).

Nii põhiuuring kui ka pilootuuring algas sissejuhatava intervjuuga, mille käigus autor tutvustas ennast ja oma uurimistööd. Vestluse ajal kõrvalisi isikuid ei viibinud. Selleks, et vastajad end mugavamalt tunneksid esitas töö autor küsimusi uuritava pere ja vanuse kohta. Üks intervjuu kestis keskmiselt ühe tunni, millest piisas, et intervjuueeritavad ei väsiks ja oleksid suhtlejatena aktiivsed. Vastajad vastasid küsimustele oma emakeeles ja vabas vormis ning oma vaatenurki selgitades. Intervjuueeritavate nõusolekul salvestati intervjuu sisu mobiiltelefoniga helifailiks ja seejärel transkribeeriti.

Mõõtevahendid

Mõõdikuna kasutati poolstruktureeritud küsimustega intervjuusid. Otsene kontakt vastajatega on eeliseks, kuna info saadakse otse uuritavatelt. Samuti on see parim viis uurimisküsimustele täpsete vastuste saamiseks, sest siis on uuritav avatum ja oskab oma kogemusest ja vaatenurkadest rääkida. Uurijal on võimalus näha intervjuueeritavate vanemate ehedaid emotsioone ja kehakeelt. Intervjuu käigus saab küsimusi täpsustada teemasse süvenedes ja vajadusel küsimusi mugandades (Laherand, 2008: 193). Vastavalt teoreetilistele teadmistele on koostatud intervjuu küsimused.

Küsimused on koondatud seitsmeks alateemaks mis tulenevad uurimisküsimustest, millest üks koosnes taustainformatsiooni saavatest küsimustest, tekitades positiivset ja vabamat õhkkonda:

- Võtted, meetodid ja vahendid kakskeelsuse toetamisel
- Emakeele tähtsus
- Suhtumine lapse kakskeelsusesse

- Emakeelt toetavad tegevused
- Kõöstöö tähtsus
- Vanemate võimalused veel oma lapse kakskeelsust toetada
- Takistused lapse kakskeelsuse toetamisel

Uurimisprotseduur

Töö autor koostab intervjuu küsimused eelnevate uurimistulemuste põhjal. Küsimuse paikapidavuse kontrollimiseks ja uuringu valiidsuse tagamiseks viis autor esmalt läbi pilootintervjuu vene keelt kõneleva lapsevanemaga. Selgus, et osa küsimusi jäi ebatäpse lauseehituse tõttu vastajale arusaamatuks või tundusid ebaolulised. Autor muutis küsimuste sõnastust arusaadavamaks või jättis intervjuust välja ebaolulised küsimused.

Selle uuringu intervjuud viidi läbi 4. ja 9. märtsil 2022 aastal. Intervjuu aeg määrati vastavalt vastajate soovile. Mõlemad intervjuud viidi läbi aiapaviljonis. Intervjuu algas uurija enda, oma töö teema ja eesmärgi tutvustamisest. Samuti räägiti helisalvestiste vajadusest ja ajalisest poolest. Uurija julgustas vastajaid vastama oma äranägemise järgi, kartmata oma seisukohti avaldada. Uuritavatega viidi läbi poolstruktureeritud intervjuud, mille käigus uurija esitas ette antud küsimusi ja vajadusel täpsustustavaid küsimusi. Intervjuu lõpus tänas uurija vastajaid. Üks intervjuu kestis umbes tund aega.

2.3. Andmete analüüsimine

Andmete analüüsimiseks kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi. Kvalitatiivne sisuanalüüs võimaldab analüüsida ridade vahele peidetud sisu tähendust, kavatsust ja eesmärki ning muid teksti tõlgendamise viise (Laherand, 2008: 113). Analüüsiprotsessi üksikasjalik kirjeldus suurendab kvalitatiivse sisuanalüüsi usaldusväärsust (Kalmus, 2015). Andmeid analüüsides teeb töö autor märkmeid, paneb kirja oma mõtted, tõlgendused, tähelepanekud. Täpsustavaid küsimused peaksid olema arusaadavad, konkreetsed ja ei tohiks olla peale surutud.

Esmalt kuulati korduvalt helifaile, et sisu paremini mõista. Märkmeid tehes sai töö autor põgusama ülevaate, et teksti veelgi paremini mõista ja visualiseerida, mis hõlbustab edasist tööd (Kalmus, 2015). Pärast mitmeid ülekuulamisi transkribeeriti intervjuud võimalikult täpselt. Vigade vältimiseks võrreldi salvestist veelkord transkribeeritud tekstiga, et

suurendada reliaablust (Laherand, 2008: 237). Seejärel tõlgiti venekeelsed helifailid sõna-sõnalt eesti keelde, vajadusel ignoreerides keelereegleid ja otseseid tõlkeid, et tsitaadid oleksid võimalikult täpsed.

Tulemuste analüüsis on vastajad kodeeritud, et paremini tekstis orienteeruda (vastajad on nummerdatud). Teksti kodeerimiselt loeti hoolikalt ja korduvalt tekst läbi. Intervjuu käigus saadud tekst jagati osadeks, et oleks võimalik saadud vastuseid süvitsi uurida ja mõista. Seejärel tehti tööd kategooriate kallal, uuriti, kuidas vastused omavahel seostuvad ja seejärel grupeeriti need sarnasuse alusel kategooriatesse. Teemad kodeeriti vastavalt uurimisküsimustele, mis on omakorda kategooria loendis rühmitati suuremate pealkirjade alla (Elo & Kyngäs, 2008). Põhiuuring tõlgiti Vocre teksti tõlke programmi abil.

2.4. Valimi moodustamine

Uurimus viidi läbi Kohtla-Järve lasteaedades käivate kakskeelsete laste vanematega. Uuritavad valiti eesmärgipäraselt kolme kriteeriumi alusel, mis peavad olema üheaegselt täidetud:

- 1) vanemad ei ole eesti rahvusest ega räägi eesti keelt
- 2) lapse emakeel ei ole eesti keel
- 3) lapsed käivad keelekümbelusrühmas

Uurimust viidi läbi nii kriteerium- kui ka mugavusvalimit kasutades.

Mugavusvalimi puhul on liikmete valik nn mugavus, ehk lihtne juurdepääs uuritavatele. Uurimistöös kasutas küsitaja tööalaseid kontakte ja paluti osalema vanemaid, kelle emakeel ei olnud eesti keel, kuid kelle lapsed käivad keelekümbelusrühmas. Kõik vastajad olid vabatahtlikult nõus intervjuus osalema.

Läbi viidi kaks grüpiintervjuud ja pilootuuring. Kokku küsitleti 10 lapsevanemat, kelle andmed on välja toodud tabelis 1. Uuringu käigus on planeeritud kuni 3 intervjuud, kuid juba läbiviidud teise intervjuu lõpus võis transkribeerimist lugedes märgata, et need väited korduvad. Seetõttu otsustas töö autor piirduda kahe intervjuuga, sest teises intervjuus osalenute vanemate vastused langesid kokku esimeste vastajatega, mis viitab küllastuspunkti saavutamisele.

Tabel 1. Lapsevanemate taustaandmed:

Intervjuu 1				
Pseudonüüm	vanus	rahvus	keelekümbulusprogramm	lapsed
Lapsevanem 1	31	Vene	Täielik keelekümbulus	6a tütar, 2a poeg
Lapsevanem 2	36	Vene	Täielik keelekümbulus	7a poeg
Lapsevanem 3	40	Vene	Täielik keelekümbulus	7a poeg, 4a tütar, 1a poeg
Lapsevanem 4	38	Vene	Täielik keelekümbulus	6a tütar, 3a tütar
Lapsevanem 5	28	Vene	Täielik keelekümbulus	6a tütar
Intervjuu 2				
Lapsevanem 1	33	Vene	Täielik keelekümbulus	5a poeg, 5a tütar
Lapsevanem 2	37	Vene	Täielik keelekümbulus	6a poeg, 1a poeg
Lapsevanem 3	29	Vene	Täielik keelekümbulus	5a tütar, 1a tütar
Lapsevanem 4	34	Vene	Täielik keelekümbulus	6a tütar
Lapsevanem 5	35	Vene	Täielik keelekümbulus	6a tütar

Autori koostatud.

Intervjuud lapsevanematega viidi läbi vastavalt Rahvusvahelise Teadusuuringute Ühingu reeglitele, mis sätestavad, et teabe andmine peab olema vabatahtlik ja osalejad peavad mõistma uuringu eesmärki. Uuritavatele on tagatud anonüümsus ja samuti ei tohiks saadud teavet levitada ega kasutada väljaspool uurimistööd (Ühiskonnauuringute Rahvusvahelised Reeglid, 1994). Intervjuus osales kokku 10 vene rahvusest vanemat, kes andsid suulise nõusoleku uurimuses osalemiseks.

Uuritavate nimesid, andmeid ja üksikasju ei avalikustata kolmandatele isikutele. Uuringu lõppedes kustutatakse ka helisalvestised.

3. UURIMISTULEMUSTE KIRJELDUS

Intervjueeritavad olid Ida-Virumaalt pärit emad, kelle emakeel ja kodune keel on vene keel. Oma lapsi pidasid nad aga kakskeelseteks, sest lapsed õpivad keelekümbelrühmas eesti keelt. Vastused olid lühikesed, täpsed ja ülevaatlilikud. Töö autor valis välja mõned tsitaadid mis illustreerivad tulemusi. Siiski tuuakse esile ka mõned erandid, mida töö autor on pidanud oluliseks. Töös kasutatud näiteid on veidi keeleliselt korrigeeritud, et tekst oleks lugejatele hõlpsamini mõistetav.

Uurimistulemused on jagatud vastavalt alateemadele alapeatükkidesse, mis tulenevad uurimisküsimustest:

1. Milliseid meetodeid lapsevanemad praegu kasutavad lapse kakskeelsuse toetamiseks?
 - Võtted, meetodid ja vahendid kakskeelsuse toetamisel
 - Emakeele tähtsus
2. Millised on vanemate võimalused oma lapse kakskeelsust toetada?
 - Suhtumine lapse kakskeelsusesse
 - Emakeelt toetavad tegevused
 - Kööstöö tähtsus
3. Milliseid meetodeid saaksid vanemad veel lapse kakskeelsuse toetamiseks kasutada?
 - Vanemate võimalused veel oma lapse kakskeelsust toetada
4. Millist abi lapsevanemad mujalt vajaksid?
5. Millised on takistused lapse kakskeelsuse toetamisel?
 - Takistused lapse kakskeelsuse toetamisel

3.1. Võtted, meetodid ja vahendid kakskeelsuse toetamisel

Kõik kümme vanemat tõdesid, et võimalusi lapse toetamiseks on piisavalt. Eesti keele õppe materjalid on kergesti kättesaadavad. Lastel on võimalus õppida eesti keelt keelekümbelprogrammi alusel, mis annab lastele riiklikus õppekavas ettenähtud teadmised ja oskused. Samuti on kõik lapsevanemad ühel arvamusel, et väga oluline on enne kooli algust leida hea juhendaja, kes tegeleks lapsega rohkem ja individuaalsemalt (eelkool).

Lapsevanemad on teadlikud võimalustest, et poes on müügil erinevaid õpetlikke mängu, lastelaulude CD-sid, raamatuid ja töövihikuid asjalike nõuannete ja kasulike töölehtedega. Võimalus on valida lastele sobivaid eestikeelseid spordi- ja huviringe, laste telesaateid, lastelehti internetis, kus lapsel on võimalus mängida mängu, mille käigus omandatakse uusi eesti keelseid sõnu ja väljendeid. Võimalus on pakkuda lapsele võimalikult erinevat ja autentset keelekeskkonda (õppekäigud, teatrikülastused jne), et leida võimalusi, kus laps saaks eesti keeles suhelda.

Lapsevanem 4: "Võimalusi on palju. Minu laps käib eesti lasteaias, eesti keelses eelkoolis. Käib ujumistrennis eesti lastega ja vaatab eestikeelseid multikaid ning laulab isegi eesti keeles."

Lapsevanem 5: "Oluline on leida hea juhendaja, kes räägib oma emakeelt hästi!"

Lapsevanem 9: "Täna müüb kauplus juba erinevaid harivaid mängu, raamatuid ja töövihikuid praktiliste näpunäidete ja kasulike töölehtedega. Võimalus osaleda erinevates eestikeelsetes huvialaringides, kus lapsel on võimalus omandada uusi eestikeelseid sõnu ja väljendeid. Samuti on võimalik luua mitmekesisem ja autentsem keelekeskkond (õppekülastused, teatrikülastused jne), et leida võimalusi, kus laps saaks suhelda veel eesti keeles."

Kõige enam pidasid vanemad oluliseks, et last tuleks vähem riielda ja rohkem julgustada, toetada ja kiita. Samuti premeeritakse lapsi maiustuste ja mänguasjadega. Enamikus lasteaedades on tänapäeval keelekümbelusrühmad, millest on palju abi, sest see annab võimaluse keeleõppeks võimalikult ehedes keelekeskkonnas.

Toodi välja ka erinevad võimalusi nagu multifilmid ja filmid, mis toetavad lapse keele- ja suhtlemisuskust. Oluline on, et tegevused oleksid lapse jaoks põnevad, mängulised ja kaasahaaravad. Müügil on palju erinevaid lasteraamatuid, ajakirju ja CD-sid, mida saab koos lapsega kuulata ja vaadata. Võimalus on valida keelekümbelusrühmade vahel ja käia eelkoolis, mis on eesti keele õppimisel samuti abiks.

Tänapäeval on võimalusi palju, näiteks on eesti keele õpetamiseks välja töötatud mitmesuguseid häid materjale nii trükituna kui ka digitaalselt. Samuti vaadatakse Eesti telesaateid ning osaletakse väljaspool lasteaeda Eesti spordi- ja kultuuritegevustes.

Lapsevanem 1: "Keelekümbelus, see ütleb ilmselt kõik, meie jaoks on see tähtis, et saime lasteaia koha kus on täielik keelekümbelus, sest nõudlus siia on suur."

Lapsevanem 2: "Lihtsalt supper, et on olemas keelekümbelusrühmad, see teeb juba nii suure töö ära, aga on ka teisi võimalusi, nii nagu on võimalik lihtsalt sisse lülitada multifilm mis tahes muus keeles ja sellest on lapsele piisav või otsida interneti avarustest erinevaid arendavaid tegevusi, töölehti, mängu jne."

Lapsevanem 3: "Kõige tähtsam on last mitte rielda ja hirmutada, vaid kiita. Muidugi ka keelekeskkond kus laps tunneb end teisteseas hästi. Keelekümbelus on selleks ideaalne, sest kõik lapsed on võrdsed seal ja nad julgevad olla nemad ise!"

Lapsevanem 5: (Ütleb naerdes vahele) "Ja meil on maiustused, kiitus või mänguasjad."

Lapsevanem 8: "Mu tütar läks hiljuti muusikakooli, nad laulavad seal palju eesti laule ja talle meeldib seal nii väga, et alati, kui ta tuleb koju, püüab ta teada saada, millest ta laulab, siis otsime koos sõnu tähendusi. Ta laulab kodus igapäev ainult eesti keeles ja ootab, et juba jälle saaks minna muusikakooli. Minu arvates on oluline laps panna eesti keelsesse huvialaringi või eelkooli, sest sellest on tõesti väga palju abi!"

Kõik lapsevanemad töid välja keelekümbelusrühma ja huviringid, kus lapsed saavad eesti keelt õppida. Samuti nõustasid lapsevanemad ka sellega, et last tuleks kiita ja tunnustada vahel motiveerida lapsi kommid või mänguasjadega.

3.2. Emakeele tähtsus

Kõik vanemad olid ühel arvamisel, et laste emakeel on oluline, sest kodu on kõige tähtsam ja seal suheldakse oma emakeeles. Last on kergem kasvatada keeles, milles lapsevanem suudab täielikult avaldada oma arvamust ja tundeid. Teine keel on elukvaliteedi huvides, et lapsel oleks hiljem valiku võimalust. Seepärast on vanemad väga rahul võimalusega panna oma laps keelekümbelusrühma. Anda lapsele võimalus omandada võrdselt hea emakeele ja teise keele oskus.

Lapsevanem 1: "Emakeel on sama oluline, me ei saa unustada oma kultuuri ja keelt! Ja ma arvan, et see on olenemata rahvusest, kõigile väga oluline. Keelekümbelus on väga hea abiline, mulle meeldib, et selline võimalus on lasteaedades olemas."

Lapsevanem 3: "Lapsele õpetatakse, et kui ta tahab hästi õppida ja head tööd leida, siis peab ta õppima eesti keelt, aga vene keelt räägime perekonnas igapäevaselt ja ilma selleta ei ole võimalik."

Lapsevanem 8: "Mitte mingisugust edasiarengut ei saa toimuda kui laps ei tea oma keelt ja mina ei tea kahjuks eesti keelt, sellepärast otsutasime lapse just keelekümblusesse panna!"

Üks vanem usub, et kahes keeles tähestiku samaaegne õppimine võib lapsi segadusse ajada. Seetõttu peetakse oluliseks, et lapsed õpiksid lasteaias ainult eesti tähestikku, kuna vanemad saavad hiljem oma lastele vene tähestikku ise õpetada. Töö autor märkas, kuidas teised lapsevanemad hakkasid koheselt seda väidet ümber lükkama ja püüdsid selgitada, et see on normaalne ja, et muretsemiseks ei ole põhjust.

Lapsevanem 5: "Meie jaoks on see samuti väga oluline, sest me oleme ise venelased ja räägime kodus vene keelt. Me mõtlesime pikka aega mehega, kas teeme õigesti või mitte, kuid hetkel me ei õpi vene tähestikku, et laps ei satuks segadusse (natuke mõtles ja jätkas) õppigu kõigepealt eesti tähestikku ja siis tasapisi aitame õppida vene tähestikku ka selgeks."

Üks vanem kümnest tõdes, et nad ei pane niipalju rõhku lapse emakeelele vaid pigem vestlevad igapäevastel teemadel, et lapsel ei tekiks teises keeles segadust tähestiku õppimisel. Lapsevanem on võtnud seisukoha, et laps peaks kõigepealt selgeks saama ühe keele ja hiljem teise. Samuti ei loeta lapsele raamatuid ette, sest lapsel puudub huvi raamatute vastu.

Lapsevanem 5: "Raamatud meie peres ei ole kunagi olnud huvitavad, me oleme neid ostnud, kuid nii nad lamavad seal. Püüame mitte segi ajada erinevaid tähestikke, sest tähed on väga sarnased ja võivad last palju segadusse ajada, näiteks meie kirjutame i tähete "u" nii ja eestlased "i". Meie i täht on nende jaoks u. Ma ei tea, mul on väga raske aru saada, kuidas kirjutada või kuidas lugeda, sest eestlastel on väga palju sarnaseid täpitähti, mida venelased ei saa kuidagi mõista."

Üks lapsevanem usub, et raamatute ostmine ja lugemine ei anna soovitud tulemusi, sest laps ei tunne raamatute vastu huvi. Vanem on arvamusel, et erinevad kirja pildid võivad lapses segadust tekitada, kuna tähed on kirja pildis sarnased aga hääldus on teine.

3.3. Suhtumine lapse kakskeelsusse

Fookusgrupis osalenud muukeelsete perede vanemad olid kõik ühel nõul, et kakskeelsus tuleb ainult kasuks. Tänapäeva kontekstis elame me piirideta maailmas ning oleme teiste kultuuride ja keeltega tahes-tahtmata rohkem kontaktis kui kunagi varem. Samuti toodi välja fakt, et teise keele oskus lihtsustab hiljem uute keelte õppimist. Üks lapsevanem pidas oluliseks, et tema laps oskaks riigikeelt ja austaks oma sünnimaad.

Lapsevanem 1: „Ma suhtun sellesse väga hästi, nii nagu mu laps hakkab teadma kahte keelt.“

Lapsevanem 3: „Olen teistega nõus, ma ka suhtun sellesse väga positiivne. Sest ma tean, kui tähtis see on ja ma tahan, et mu lapsel oleks hea tulevik. Kuigi laps on veel väike ja pea võtab kõik, siis on see hea võimalus ennast arendada.“

Lapsevanem 1: „Tahaksin oma öeldule lisada veel, et kakskeelsetel lastel on hiljem lihtsam teisi keeli õppida.“

Lapsevanem 10: „Ma austan riiki kus ma olen terve enda elu elanud ja mul on häbi tunnistada, et ma ei oska riigi keelt. Ma olen püüdnud käia kursustel kuid tunnen, et olen hiljaks jäänud, mul on väga raske praegu õppima end sundida ja miks ma teen seda oma lapsele kui saab ta teisiti.“

Nad väärtustavad oma laste kakskeelsust väga, sest see annab paremaid võimalusi hiljem õpingutel, tööturul ja võimaluse kuuluda mitmesse ühiskonda korraga.

Lapsevanem 5: „Mina suhtun selles väga positiivne. Me kõik tahame oma lastele parimat, et lapsed saaksid hea hariduse ja saaksid minna ülikooli. Leida võibolla töö millest nad unistavad a mitte see mis sattus.“

Samuti pidasid vanemad oluliseks, et mitme keele õppimine hõlbustaks hiljem uue võõrkeele õppimist ja edukama tuleviku kindlustamist, sest lapse mälu on võimeline rohkem vastu võtma ja salvestama uut teavet. Mida nooremalt laps panna keelekeskkonda seda parem.

Lapsevanem 2: „Positiivselt! Niikaua kui laps on väike, suudab ta vestlustasandil omandada kahte keelt ja see aitab edasi õppida veel teisi keeli, oluline on ennast varakult keelekümbelusrühma järjekorda panna, muidu ei pruugi saada.“

Lapsevanem 8: „Minu arvates on see tore, et laps oskab suhelda kahes keeles, selleks saan mina emana aidata lapsel valida lasteaeda ja kooli!“

Lapsevanem 9: "Me kõik tahame oma lastele parimat, et lapsed saaksid hea hariduse ja saaksid minna ülikooli. Nad võivad töötada seda, millest nad unistavad, mitte seda, mida nad saavad. Arendada peab ennast."

Kõik kümme vanemat olid ühel nõul, et muretsevad sellepärast, et ei saa keeleprobleemide tõttu lapsi koolis aidata. Seetõttu on neil oma lastele ka nii suured ootused. Vanemad kalduvad eeldama, et nende lapsed valdavad kooli minnes mõlemat keelt, nii et nad saavad sellega koolis ise hakkama. Seepärast on nad valinud oma lapse keelekümbelrühma.

Lapsevanem 3: "Ma tean oma nahas, kui raske see on, kui sa keelt ei oska, seepärast oleme lapse teadlikult pannud keelekümbel rühma, et kui mu laps läheb kooli, siis oleks tal seal lihtne ja ta ise suudaks oma õpingutega toime tulla. Aga pärast juba on talle kõik ukSED avatud."

Lapsevanem 7: "Hirme kui selliseid praegu ei ole. Praegu õpib laps keeltn täielikus keelekümbeluse rühmas. Vastupidi tekivad hirmud siis kui laps peab minema kooli, sest ma ise ei oska keelt ja minust aitajat lapsele ei ole, sellepärast loodan, lasteaialt saada tugevat keelelist põhja, et laps oleks suuteline ise hakkama saama, näiteks oskaks kohvikus olles lugeda menüüd ja ära tõlkida selle ilma abi palumata."

Lapsevanem 8: "Hea oleks kui laps oskaks kahte keelt võrdsel tasemel ja oleks võimeline vestluse tasandil vabalt end ümber lülitama teisele keelele."

Lapsevanem 1: "Väga loodan, et laps oskab pärast lasteaeda eesti keelt nagu emakeelena, sest mina aidata ei oska ja olen sellepärast pisut mures, mis saab siis kui laps tuleb küsima ja ma ei oska teda aidata."

Kümnest vanemast seitse ei täheldanud ühtegi hirmu ja nendest kolm vastupidiselt tõdesid, et neil on ka hirmud. Hirm, et nende lapsi ei aktsepteerita ja hakatakse diskrimineerima ning narrima, sest enamik kakskeelseid lapsi alustab kooliteed iseseisvalt, täiesti võõras keskkonnas. Nii võivad uued keskkonnad ja uued inimesed tekitada lapses ärevust ja stressi.

Lapsevanemas tekitab muret, et laps võib olla uues keskkonnas kiusamise ohvriks - kuna on teistest erinev. Laps ei pruugi uues keskkonnas oma emotsioonidega toime tulla ja hakkab kergesti nutma, ega julge enda eest seista või ennast kehtestada. Ja sellest tingitult ei leia laps endale ka sõpru. Samuti tuntakse muret, et lapsed võivad halva õppekeele tõttu jääda koolis maha ja võib tekkida õppimise vastu trots.

Lapsevanem 2: "Diskrimineerimine vene lapse Eesti keskkonnas. Kui laps ise on veel rahulik ja vaikne iseloomult siis tal võibolla raske toime tulla sellega."

Lapsevanem 7: "Lapsed on õelad, tihti peale nad ei mõtle mida nad oma sõnadega teha võivad. Ja minu kui emal on hirm, et vene rahvusest lapsel võib olla raske eesti koolis sõpru leida, sest ta ei ole eestlane. Kardan, et mu last kiusatakse, kui ta kuskil vea teeb ja sealt edasi ei taha laps eesti keeles ka õppida."

Lapsevanem 9: "Ma olen kuulnud ja ka mõned tutvavad on öelnud, et nende tutvusringis on lapsi kes segavad kahte keelt ja see tekitab lapses segadust ja võib hakata segama ka esimese keele arengut. Samuti pani see ka mind varem mõtlema ja kahtlustama, et võib-olla ajab kahe keele samaaegne õppimine ka minu lapsed segadusse."

Lapsevanemad otsest hirmu ei tunne, pigem muret, et teisest rahvusest last võidakse koolis diskrimineerida, eriti kui laps ise on vaikne ja rahulik. Samuti tõi üks lapsevanem välja oma tuttava näitel ka selle, et laps võib keeli segama omavahel hakata ja see võib hakata segada ka esimest keelt. Kuid selle väite ta lükkab nüüd ümber, sest tema lapsel seda muret ei ole.

3.4. Emakeelt toetavad tegevused

Ülejäänud vanemad loevad oma lastele nende emakeeles, õpetavad lapsi lugema ja kirjutama, vaatavad koos vene multikaid ja filme. Meelsasti külastatakse muuseumeid, teatreid ja kinosid. Oma emakeelt saavad lapsed kõige paremini kasutada pere ja sugulastega suheldes. Samuti on oma rahvusest lähedasi, sõpru ja tuttavaid, kellega koos palju aega veedetakse.

Lapsevanem 1: "Kui õhtul tuleb laps lasteaiast koju, siis arutame päeva. Selgitame erinevaid olukordi ja sõnu. Me loeme erinevaid raamatuid, mängime, erinevaid mängu ja vaatame multifilme."

Lapsevanem 3: "Erinevatel põhjustel, ei ole sellist võimalust minna kogu perega muuseumisse, teatritesse või kinosse, aeg on selline, et siin on väga kallis, milleks varjata, ka palgad on väikesed, nii et me vaatame kodus palju filme ja multifilme. Ostame raamatuid ja loeme neid koos. Me külastame väga sageli oma sugulasi ja käime Venemaale, see annab palju võimalusi areneda, õppida, näha ja kuulda."

Lapsevanem 4: "Õppisime tähestikku, õpime lugema ka vene ja eesti keeles, laps teab 2 tähestikku ja on võimeline ümber lülituma ühelt keelelt teisele ilma probleemita."

Vanemad veedavad palju aega oma lastega. Samuti külastatakse teistes riikides elavaid sugulasi ja tuttavaid. Üks lapsevanem sooviks rohkem külastata muuseumeid, kinosid ja teatreid kuid materjaalselt pole see võimalik. Koos vaadatakse televiisorit ja loetakse lastele raamatuid.

3.5. Koostöö tähtsus

Kõik lapsevanemad väitsid, et saavad õpetajalt piisavalt nõu ja abi lapse toetamiseks. Neid kaasatakse tegevustesse, et toetada lapsi võimalikult palju. Tekkinud küsimuste korral on alati võimalus küsida toetust ja abi lasteaia personalilt või õpetajalt. Õpetaja juhendab ja innustab lapsevanemaid õpetama lastele nende emakeelt ja tutvustama traditsioone, et kodu ja lasteaia vahel oleks koostöö. Lapsevanemaid teavitatakse igapäevastest vaatlustest ja sobivate lahenduste leidmisest, samuti pööratakse vanema tähelepanu asjadele, mida lapsevanem ei ole osanud märgata.

Lapsevanem 3: "Ma ise ei ole kunagi näinud, et mu laps vajab logopeedi abi, nüüd olen natuke targem ja tean, kuidas edasi minna, nii et ma isegi ei tea, et mu lapsel on raske mõnda tähte öelda."

Lapsevanem 1: "Jah, õpetaja ütleb alati, millele veel tähelepanu pöörata võiks."

Lapsevanem 4: "Küsimuste korral saame alati pöörduda toe ja abi saamiseks personali või lasteaiaõpetaja poole. Õpetaja juhendab ja julgustab vanemaid õpetama oma lastele oma emakeelt ja tutvustama traditsioone, et kodu ja lasteaia vahel oleks koostöö. Lapsevanemaid teavitatakse igapäevastest tähelepanekutest ja sobivate lahenduste leidmisest ning lapsevanema tähelepanu pööratakse asjadele, mida vanem ei ole ise märganud."

3.6. Vanemate võimalused oma lapse kakskeelsust toetada

Kümnest lapsevanemast kolm tõdesid, et nende arvates puuduvad võrdsed võimalused oma last toetada, sest materiaalselt on huvialaringid ja trennid väga kallid ja kõigile ei ole need taskukohased. Samuti toodi välja puudusena elukoht. Nad ütlesid, et erinevates Eesti linnades on eesti keele õppimiseks ebavõrdsed võimalused, sest Ida-Virumaal on raske leida

eesti keelt emakeelena kõnelevaid õpetajaid kes teaksid ka eesti kultuuritausta. Nad sooviksid rohkem osaleda eestikeelsetes tegevustes ja huviringides ning neile tundub, et nende kodukohas pakutakse selliseid teenuseid liiga vähe. Lisaks sooviksid vanemad, et televiisoris võiksid lastele tasuta kättesaadavad olla eesti tõlkega multifilmid.

Lapsevanem 2: "Minu arvates ei ole võimalused võrdsed, sest meie riik ei ole arendanud laagreid eesti keele õppimiseks ja väga raske on leida emakeelena kõnelevat juhendajat. Tean, sest elan Ida-Virumaal, olen väga tuttav probleemiga leida hea eesti keele õpetaja."

Lapsevanem 5: "Ma arvan, et kõigil ei ole siiski ühesugused võimalused, kõik on praegu väga kallid ja kõigil ei ole sellist raha, sest palgad on meil Ida-Virumaal väikesed."

Lapsevanem 3: "Tundub, et me kõik siin seisame silmitsi selle faktiga, et Ida-Virumaa lasteaedades ei ole eesti õpetajaid piisavalt. Võiks kasvõi tasuta olla need eesti keelsed pikad multifilmid, mida nädalavahetusel näidatakse, aga ka sellest on neil kahju, rääkimata tasuta äppidest nutisedmetes!."

Vanemad soovivad oma kodulinnas rohkem võimalusi eesti keele õppimiseks. Nende sõnul napib nende kodukohas eesti õpetajaid ning toovad välja ka Ida-Virumaa madalad palgad. Üks lapsevanem soovib, et nende lapsed saaksid keeli õppida telerist pikki multikaid vaadates või telefonis õpetlikke mängu mängides,

Kümnest üheksa vanemat on öelnud, et nad ei vaja mitte mingisugust abi. Erandiks on üks lapsevanem, kes sooviks saada õpetajalt põhjalikumalt tagasisidet ja rohkem arenguveetlust, et arendada lapses paremat kõnekeelt. Samuti palus lapsevanem teistelt vanematel abi leidmaks lapsele enne kooli eesti emakeelega juhendajat.

Lapsevanem 6: "Üldiselt nõustun teistega, kuid tahaksin natuke üksikasjalikumalt ja natuke rohkem rääkida õpetajaga, et saada rohkem teada, mille kallal veel on vaja tööd teha, et saavutada parim kõnekeel ja ehk oskab mõni vanem soovitada juhendajat kes aitaks enne kooli lapsel keelt omandada, sest praegu olen täitsa hädas õpetaja leidmisega."

3.7. Takistused lapse kakskeelsuse toetamisel

Kõik intervjuueeritavad vanemad tõdesid üksmeelselt, et nad ei näe kitsaskohti. Nende koostöö õpetajaga on olnud hea ja usalduslik, takistuseks pole saanud ka keelebarjäär.

Lapsevanem 2: "Ma isegi ei tea, ma ei näe mingeid puudusi praegu, võib-olla keegi teine tahab vaielda või midagi öelda ehk."

Lapsevanem 6: "Minu arvates samuti võib takistus olla ainult vanemate enda huvi puudus, muud midagi, sest huvi korral saab pikad vestlused õpetajaga pidada kehakeeles ka."

Kokkuvõtvalt saab öelda, et üldiselt vanemad ei muretse takistuste pärast, sest nende arvates takistusi lapse toetamisel ei ole. Üks kümnest vanemast avaldas vaid arvamust, et takistuseks võib saada lapse raske iseloom ja laiskus ning soovimatus keelt õppida.

Lapsevanem 2: "Lapse raske iseloom ja isegi laiskus, kuulen väga sageli fraasi, et ma ei taha midagi. Miks ma peaksin seda keelt õppima, kui see mulle ei meeldi? Nagu öeldakse, et miks peab minema ringiga kui saab ka otse."

Üldiselt lapsevanemad ei näe takistusi eesti keele õppimisel. Pigem võib saada takistuseks lapse enda huvi puudus keele vastu.

ARUTELU

Käesoleva töö eesmärgiks oli teada saada, millised on eesti keelt mitte valdavate vanemate võimalused luua abistav keelekeskkond lapse toetamiseks keelekümbelrühmas.

Esimesele uurimisküsimusele Milliseid meetodeid lapsevanemad praegu kasutavad lapse kakskeelsuse toetamiseks? vastasid kõik peale ühe vanema, et nad panevad rõhku lapse emakeelele, mis on aluseks teise keele õppeks, mida on öelnud ka Baker (2005), Hoff (2019), Erohina (2017), Rodina (2019). Kõik peale ühe vanema arendavad teadlikult oma lapse emakeelt.

Kümnest vanemast üheksa tunnistab, et kodus loetakse koos lapsega oma emakeeles raamatuid, vaadatakse multikaid, kuulatakse muusikat, lauldakse laule, räägitakse igapäevastel teemadel ja õpitakse tähestikku. Uuringud on näidanud, et lapse teises keeles kõne kvaliteet sõltub rääkija esimese keele oskusest.

Samuti ka seda, et teise keele õppimine on lihtsam, kui samal ajal kinnistatakse lapse emakeele oskust, sest mida rohkem laps oma emakeelt räägib, seda lihtsam on teisele keelele üle minna. Autor on jõudnud järeldusele, et vanemad mõistavad, et kui nad tahavad, et nende lapsed oskaksid üheaegselt kahte keelt, siis tuleks pöörata tähelepanu esimesele keelele, sest kui emakeele sõnavara on väike, siis teise keele sõnavara on samuti väike, mida on öelnud ka Protasova, Rodina (2019: 187-189) ja Kulderknup (2008, : 50).

Lapsevanemad tunnevad, et Eesti lasteaiad, huviringid ja koolieelsed lasteasutused võimaldavad lastel suhelda teiste lastega teises keeles (eesti keeles), mis on keele arengu seisukohalt oluline. Ollakse rahul, et lasteaias on olemas keelekümbeluse võimalused. Lapsevanemad peavad seda keele arengu seisukohalt oluliseks, sest lapsevanematel on võimalus valida kõikide Eestis rakendatavate programmide vahel ja valida just selle mudeli kasuks, mis tundub kõige enam sobivat.

Tulemused näitavad, et keelekümbelrühmades arendavad muukeelsed lapsed kiiresti oma teise keele oskust ning sellega seoses tugevdatakse ka laste keelevalmidust mida on öelnud ka Kingisepp (2000).

Nii Baker (2005: 71) kui ka Soll (2011) väidavad, et üks tõhusamaid viise on otsekontakt eesti keelt emakeelena kõnelejatega ehk elu keelekeskkonnas, mis paneb muukeelse lapse

keeleoskuse arenema, sest laps tahab suhelda ja kui keelekeskkonnas räägitakse lapsega teises keeles, motiveerib see last keelt õppima ja püüdma sellest aru saada.

Seega on lapsevanemad teadlikult pannud oma lapsed just keelekümbelrühma. Suurem osa vanematest pidasid oluliseks, et laps peaks enne kooli käima eelkoolis või juurde saama lisa tunde, et keelt veel kiiremini omandada. Töö autor järeldab, et vanemad on seadnud endale liiga kõrged ootused ja ootavad oma lastelt häid tulemusi liiga kiiresti.

Baker (2005) on öelnud, et oluline on kannatlikkus, sest liigselt kiirustamata, konkreetseid tulemusi nõudmata areneb laste keeleoskus neile sobivas tempos järjekindlalt ja loomulikult. Nii lapsevanemad kui ka teoreetikud nagu Rannut (2004), Dagenais (2003) ja Loide (2015) on ühel arvamusel, et mida varem laps teist keelt õppima hakkab, seda paremini areneb lapse keeleoskus. Samuti usuvad vanemad, et nende kakskeelsed lapsed on tulevikus tolerantsemad, julgemad, enesekindlamad ja intelligentsemad, seda kinnitavad ka Loide (2015) ja Dagenais (2003).

Lapsevanemad julgevad oma kogemuste põhjal eeldada, et kakskeelsena on lihtsam tööd leida ja kooli valida, mida on öelnud ka mitmed teoreetikud nagu Kikerpill; Kingisepp (2000), Rannut (2003), Hoff (2019) ja Baker (2005).

Otsides vastust teisele uurimisküsimusele Millised on vanemate võimalused oma lapse kakskeelsust toetada? selgus, et lapsevanemad on teadlikud erinevate võimalustega, nagu mängud, laulud, luuletused, huvialaringid ja õppekäikud. Vanemate arvamused ühtivad teoreetikutega nagu Vaher (1998) ja Lukk (2005) kes on öelnud, et oluline on, et lapse keeleline areng oleks positiivne ja nauditav.

Samuti kaalutakse lapsele eestikeelse juhendaja leidmist, et laps saaks teist keelt süvendatult õppida. Nii Parke kui ka Drury (2001) leidsid samuti, et kui vanemad leiaksid rohkem keeleõppeks võimalusi, oleks see keele arengule ainult kasuks. Töö autor peab huvitavaks asjaolu, et võimalusi on küll palju, kuid mitte kõigile kättesaadavad. Lapsevanemate vastuseid analüüsides saab välja tuua, et kahjuks on elukoht määrav, sest-tuntakse puudust eesti keele õpetajatest, kes suudaksid eesti keelt nõuetekohaselt õpetada ja samuti ka võimalustest valida näiteks eesti keelsete huvialaringide vahel.

Rannut (2003: 31) tõi välja, et mida rohkem sihtkeelt keskkonnas kasutatakse, seda lihtsam on keelt õppida, sest siis on laps olukorras, mis motiveerib last keelt õppima. Vanemad usuvad, et mida rohkem laps keelt kuuleb ja erinevates olukordades kasutab, seda paremad

on tulemused. Intervjuude põhjal selgub, et vanemad on valmis pakkuma oma lastele igakülgselt tuge, otsides lapsele keele arendamiseks eestikeelseid huviringe.

Töö autor nõustub vanematega ja leiab tulemustele toetudes, et huvialaringid ja hobid on keele arengu jaoks väga olulised, kuna igasugustest laste omavahelisest suhtlusest areneb keeleoskus. Samuti peab töö autor huvitavaks asjaolu, et üks küsitletud lapsevanem sooviks tasuta telekanaleid, kust lapsed saaksid vaadata pikki eesti keelseid multifilme, et toetab lapse eesti keele õpet ja sõnavara veelgi rohkem.

Vanemad ütlevad, et huvialaringid ja trennid on samuti kulukad ja kõigil pole võimalik nende eest tasuda, eriti suurtel peredel. Samuti tundsid lapsevanemad, et eesti keele õppimiseks ja harjutamiseks on arvukalt võimalusi iseseisvalt arvutis või nutiseadmes keeleõppeks äppe alla laadida, kuid ka see võiks olla lastele rohkem kättesaadav ja tasuta. Töö autor on aga arvamisel, et keeleõpe ei tohiks olla liialt televiisoritele ja mobiiltelefonidele toetuv, vaid pigem mänguline mida on öelnud ka Rannut (2003) ja Baker (2005).

Mitmed fookusgrupi intervjuudel osalenud lapsevanemad mainisid, et eesti keeles suhtlemiseks peaks olema rohkem võimalusi keelekeskkonnas, seetõttu võiks Ida-Virumaal korraldada rohkem tegevusi keeleõppe edendamiseks, näiteks lastele mõeldud üritused, millega on ka töö autor nõus. Sama on öelnud ka Kikerpill ja Kingisepp (2000), et positiivsed kogemused tõstavad õppijate enesekindlust ja motivatsiooni, loovad toimetulekuoskusi, vähendavad hirmu ning teadvustavad õpilastele oma keeleõppe eesmärgid (Kikerpill & Kingisepp, 2000: 8–9). Ka Rannut (2003) on arvamisel, et muukeelsete inimeste integreerumiseks ja teise keele omandamiseks peavad neil olema selle keele emakeelena kõnelejad. Arenemiseks on vaja keelt kuulda ja kasutada võimalikult erinevates olukordades (Rannut, 2003: 31).

Kolmandale uurimisküsimusele Milliseid meetodeid saaksid vanemad veel lapse kakskeelsuse toetamiseks kasutada? selgub, et vanemad on teadlikud võimalustest oma laste kakskeelsust toetada ja usuvad, et võimalusi on palju, kuid mitte kõigile kättesaadavad ja jõukohased. Kauplustes on lai valik harivaid keelemänge, lastelaulude CD-sid, raamatuid ja töövihikuid abistavate näpunäidetega ning abistavaid töövihikuid. Ka Baker (2005: 55) on öelnud, et kui lapse kokkupuude keelekeskkonnaga on halb, siis heaks abiliseks võivad olla videokassetid, raamatud, ajakirjad, cd ja televisiooniprogrammid mis on keelekogemusele tõhusaks lisandiks.

Nii vanemad kui ka Baker (2005: 59) on öelnud, et kui lapse emakeel erineb ümbritsevast keelest, aitab see lapsel mõnda muud keelt kergemini õppida. Seetõttu on keelekümbelusrühmad lapsevanemate teadlik valik, et lapse kakskeelsust toetada. Käesoleva töö autor nõustub lapsevanematega, et hea keelekeskkonna loomiseks on oluline kasutada mitmekülgseid ja põnevaid töövõtteid, mida kinnitavad ka Kingisepp & Sõrmus (2000) ja Baker (2005).

Samuti on Baker (2005: 71) öelnud, et kakskeelse lapse kasvatamise puhul on olulisim tegur keelelise arengu muutmine positiivseks ja nauditavaks kogemuseks, sest see tekitab lapses soovi keelt õppida. Nii Baker (2005) kui ka lapsevanemate arvamused ühtivad, et oluline on, et laps saaks pidevalt julgustust ja motivatsiooni keelt õppida.

Kõik lapsevanemad pidasid oluliseks, et last tuleks vähem rielda ja rohkem julgustada, toetada ja kiita. Lapsed vajavad oma lähedaste heakskiitu, kiitust ja toetust, sest see annab tahet jätkata ja pingutada selle nimel. Ka Thomason (2001) kinnitas, et lapsed saavad toetust ja tahtejõudu keele õppimiseks kiituse ja julgustamise kaudu.

Tänapäeval on kõikidel lapsevanematel väga palju võimalusi oma lapsi toetada. Samuti rõhutas Thomason (2001) vanemate toetuse tähtsust heade tulemuste saavutamiseks keelearengus. Laps õpib keelt, kui tal on huvitav, lihtsate vahenditega nagu televiisor, raadio, cd, raamat ja ajakirjad. Autor on jõudnud järeldasele, et vanemad arvavad, et televiisor on keeleõppes hea vahend, kuid nad ei tea, et see ei pruugi olla parim lahendus teise keele õppimiseks, sest televisioon on oma olemuselt passiivne ja lapsel puudub vajadus kasutada ja praktiseerida televiisori ees oma keelt (Baker, 2005: 118). Baker (2005: 55) ja ka Thomason (2001) on öelnud, et lastega koos lugemine ja suhtlemine on produktiivsem kui televiisori vaatamine, mida on öelnud ka.

Toodi välja erinevaid huviringe, spordi- ja kultuuritegevusi, kus laps õpib keelt aktiivse osalemisega, sidudes sõnu tegevustega. Baker (2005: 120) on öelnud, et lapsed, kes laulavad lastelaule või etendavad mõnda rahvajuttu, ei õpi mitte ainult keelt, vaid saavad osa keelega seonduvast kultuurist, mille tulemusel keel kinnitub.

Vanemad ütlesid, et nüüdisajal on kõik käeulatuses, millest on palju abi. Eesti keele õpetamiseks on välja töötatud erinevaid häid materjale nii trüki- kui digikeeles. Parke ja Drury (2001) on öelnud, keeleõppeks on palju muid võimalusi nagu eelkool või palgata last õpetama õpetaja/juhendaja, oluline on, et vanemad leiaksid võimalusi keeleõppeks.

Samuti peavad lapsevanemad oluliseks koostööd haridusasutustega, et vanematel oleks võimalus oma lapsi toetada. Töö autor nõustub vanemate arvamusel, et oluline on, et vanematel oleks huvi ja tahe oma lapsi toetada, sest kui lapsevanemat ei huvita lapse keeleõpe, siis suurema tõenäosusega ei huvita see last samuti, mida on öelnud ka Kulderknup (2008: 50).

Otsides vastust neljandale uurimisküsimusele Millist abi lapsevanemad mujalt vajaksid? selgus, et üheksa vanemat kümnest ei vaja mujalt abi oma lapse toetamiseks, pigem ootavad nad õpetajalt nõu, kuidas oma last kodus aidata ja millele võiksid nad tähelepanu pöörata. Kuid töö autor märkas et lapsevanemate kehakeel viitas sellele, et nad nõustuvad vanemaga, kes soovis õpetajalt veel põhjalikumalt tagasisidet ja rohkem arenguveestlust, et lapsevanemal oleks kindlustunne.

Sellised vestlused aitavad lapsevanemal märgata, et laps võiks vajada näiteks logopeedilist abi. Ka Häidikind (2014: 30) on öelnud, et lapse vajadusi hästi tunda ja tema arengut efektiivselt toetada on oluline koostöö õpetajate, lapsevanemate ja teiste spetsialistide vahel. Teiste vanemate hoiakud ja noogutused viitasid sellele, et ka nemad sooviksid rohkem vestlust õpetajaga, et saada paremaid juhiseid ja nõu lapse toetamiseks.

Autor on jõudnud järeldusele, et kõik lapsevanemad soovivad rohkem tuge ja kindlustunnet, et kodu/pere ja lasteaia koostöö oleks tõhusam ja toetaks igati lapse arengut. Nii Baker (2005), Almann (2009) kui ka Akgül (2017) on öelnud, et kakskeelsete laste areng sõltub peamiselt õpetajate ja vanemate omavahelisest suhtlusest, kus on koostöö oluline, kuna see tagab lapse arengu ja kasvu toetamise keskkonnas. See omakorda toetab lapse arengut ja akadeemilist võimekust. Vanemad soovivad saada kinnitust ja tuge õpetajalt lapse paremaks keeleõppe toetamiseks.

Almann (2009) on aga öelnud, et õpetajad peavad arvestama lapsevanemate soovide ja arvamustega, sest vaid nii tekib vanemate ja õpetajate vahel usalduslik ja mõistev suhtlus, et toetada koostööd ja seeläbi lapse arengut (Almann, 2009: 15). Koostöö fookuses on vastastikune suhtlemine, olgu selleks siis individuaalne lähenemine või igapäevane lühikokkuvõtte, mille käigus saavad lapsevanemad ja õpetajad tagasisidet lapse arengu kohta (Õun & Suur, 2009).

Intervjuu käigus pöördus lapsevanem teiste lapsevanemate poole, et nad soovitsid enne kooli lapsele õpetajat, kes aitaks lapsel keelt omandada. Siinkohal märkas töö autor, et neli lapsevanemat oskasid koheselt soovitada veebipõhist juhendajat.

Ühe rühmaga tehtud intervjuude põhjal saab töö autor järeldada, et kõik viis vanemat pidasid oluliseks, et nende lapsed saaksid täiendavaid eesti keele tunde. Samuti on leitud ka lahendus, kuidas lapse keelelist arengut toetada kui kodukandis puudub heal tasemel eesti keele õpetaja. Töö autor nõustub Bakeri väitega, et isegi kui vanemad ei pruugi selles olukorras pakkuda lapsele keelelist abi, on lapse jaoks vaieldamatu oluline, et lapsevanem toetab last nii kuidas oskab (Baker, 2005: 55).

Viiendale uurimisküsimusele Millised on takistused, lapse kakskeelsuse toetamisel? vastust otsides selgus, et suurimaks takistuseks on vanemate arvates nende elukoht. Nende hinnangul on eesti keele õppimine Ida-Virumaa piirkonnas keeruline, kuna enamus on venekeelne elanikkond ja puudub vajadus ning võimalus eesti keelt rääkida.

Samuti on teatud piirkondades raske leida õpetajat, kes valdaksid keelt emakeelena. Sellest võib autor järeldada, et määravaks takistuseks on asukoht, sest lapsel puudub võimalus elada ehedas keelekeskkonnas ja kuulda keelt väljaspool kodu. Vanemad sooviksid osaleda rohkem eestikeelsetel üritustel, mida pakutakse nende kodukohas liiga vähe.

Vanemate seisukoht ühtib ka teoreetiku seisukohaga, et mida suurem on võimalus kasutada keskkonnas teist keelt, seda lihtsam on seda keelt lapsel omandada, sest siis on laps keskkonnas, mis motiveerib last keelt õppima (Rannut, 2012). Ka Kingisepp (2013) on arvamisel, et kui laps on keelekeskkonnas, siis laps omandab keele endale märkamatuult (Kingisepp et al., 2013).

Sealjuures leidsid vanemad, et nad ei tunne end piisavalt pädevana lapse toetamisel, sest keele oskamatus tõttu nad ei tea, kuidas oma lapsi keeleliselt aidata ja toetada. Kuid Baker (2005: 54), Parke ja Drury (2001) on öelnud, et oluline on, et vanem kuulaks last isegi kui ta ei pruugi aru saada lapsest, sest see julgustab ja toetab lapse keelekasutust.

Antud uurimistulemustest selgus, et ühel vanemal on hirm, et kahe keele samaaegne õppimine võib lapses segadust tekitada ja laps hakkab keeli omavahel segama.

Siinkohal saab töö autor tugineda raamatule (Meie Mitmekultuuriline Lasteaed, 2012: 14) ja öelda, et kui laps vahetab, laenab või kasutab eri keelte sõnu ning segab neid omavahel, siis pole põhjust muret tunda, sest see on lapse strateegia end mõistvaks teha ja see näitab

lapse keelelist teadlikust. Ka Baker (2005) kirjutab, et kahe keele samaaegne omandamine ei sega üksteist ja kui see mõjutab emakeele arengut, tuleks põhjust otsida mujalt.

Antud uurimusest tuleb välja, et materiaalsed põhjused mõjutavad samuti vanema võimet oma lapsi keeleliselt toetada. Üks lapsevanem on välja toonud takistusena vähest motivatsiooni ja soovi eesti keelt õppida. Mida on öelnud ka Rannut (2003), et eduka õppe üheks eelduseks on motivatsioon ning kui keskkond on turvaline ja motiveeriv, siis on ka laps motiveeritud õppima (Rannut, 2003).

Ka Kärtner jt (2006: 67) on öelnud, et õpikeskkond peab olema turvaline ning mõjuma motiveerivalt, et lapsel tekiks soov teises keeles mängida ja õppida.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö eesmärgiks oli välja selgitada, millised on eesti keelt mitte valdavate vanemate võimalused luua abistav keelekeskkond lapse toetamiseks keelekümbelusrühmas. Uuringu eesmärk oli anda ülevaade keelt mitte valdavate vanemate võimalustest oma last toetada keelekümbelusrühmas.

Vastuste saamiseks viidi läbi kaks poolstruktureeritud fookusgrupi intervjuud ja üks pilootuuring. Läbiviidud uurimuses kasutati kvalitatiivseid uurimismeetodeid. Empiirilise materjali kogumiseks viidi läbi vene rahvusest lastevanematega poolstruktureeritud fookusgrupi intervjuud.

Tulemusi analüüsiti kvalitatiivsete temaatilise sisuanalüüsi meetoditega. Selgus, et eesti keelt mitte valdavate vanemad on teadlikud erinevatest võimalustest luua abistav keelekeskkond lapse toetamiseks keelekümbelusrühmas. Lapsevanema esmane valik on valida nendele sobiv keelekümbelusvõimalustega õppeasutus. Kõikide lapsevanemate sõnul on tänapäeval palju võimalusi, milleks on mitmesugused õpetlikud mängud, lastelaulude CD-d, raamatud ja töövihikud abistavate näpunäidetega ning abistavad töövihikud.

Samuti on neil võimalus valida laste eestikeelsete spordi- ja huviringide, laste telesaadete, lasteajakirjade hulgast internetis, lastel on võimalus mängida ning selle käigus omandada uusi eestikeelseid sõnu ja väljendeid. Pakkuda lastele võimalused võimalikult mitmekesiste ja autentsete keelekeskkondade (õppekäigud, teatrikülastused jne) tekkeks, et leida võimalusi, kus lapsed saaksid eesti keeles suhelda.

Vanemad mõistavad ja arendavad oma emakeelt, sest teise keele õppimine edeneb paremini, kui esimesele keelele on rajatud kindel alus, sest keeled ei konkureeri omavahel, vaid toetavad lapse üldist keelelist arengut. Kuigi vanemad eesti keelt ei räägi, ollakse arvamusel, et laste kiitmine ja julgustamine on oluline.

Lapsevanemad on arvamusel, et eesti keelt mitteoskavate vanemate võimalus oma lapsi aidata võib koolis raskusi tekitada. Tuntakse muret, et laps ei tule koolis toime ja vanem ei saa oma last aidata keelebarjääri tõttu. Teisest küljest nimetasid vanemad takistusena oma elukohta, kuna asukoht on väga oluline, sest lastel puudub võimalus elada autentsetes keelekeskkonnas ja kuulda eesti keelt väljaspool kodu.

Lapsevanemad soovivad rohkem osaleda eestikeelsetes tegevustes, kuna kodukohas pakutakse neid liiga vähe. Lapsevanemate sõnul on Ida-Virumaa piirkonnas raske eesti keelt õppida, sest enamik inimesi räägib vene keelt ja eesti keele rääkimiseks puudub vajadus ja võimalus. Samuti on mõnes piirkonnas raske leida eesti keele õpetajaid. Kokkuvõtlikult saab töö autor väita, et üldiselt lapsevanem ei vaja keelekümbelusrühmades keelelist abi. Pigem sooviksid lapsevanemad abi ja nõuandeid koolis. Töö autori arvates tuleks uurida kakskeelsete laste vanemate võimalusi toetada oma lapsi koolis.

KASUTATUD KIRJANDUS:

Akgül, E., Yazici, D., & Akman, B. (2017). *Early Child Development and Care*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Külastatud aadressil:

<https://www.researchgate.net/publication/321076899/> Viimati vaadatud 04.03.2022

Almann, S. (2009). *Partnerluskoostöö lapsevanematega eesti keele õpetamisel*. IMEKO

Argus, R; Rüütmaa, T; Verschik, A. (2021). *Mitmekeelsus, esimese ja teise keele omandamine*. Tallinn Ülikooli Kirjastus.

Baker, C. (2005). *Kakskeelne laps. Kakskeelsuse käsiraamat lapsevanematele ja õpetajatele*. El Paradiso.

Banks, J. (1994). *An Introduction to Multicultural Education*. Boston, MA: Allyn & Bacon

Beyrle, M. (2008). *Mehrsprachigkeit im Kindesalter*. München: Grin Verlag GmbH.

Külastatud aadressil: <https://www.tlu.ee/ht/mitmekeelsus-ja-keeleomandamine> (viimati vaadatud 03.01.2022)

Bialystok, E. (Ed.). (1991). *Language processing in bilingual children*. Cambridge: Cambridge University Press.

Biricik, E. ; Özkan, Y. (2012). *The role of teacher attitude in preschool language education*.

Külastatud aadressil: [https://www.semanticscholar.org/paper/THE-ROLE-OF-TEACHER-ATTITUDE-IN-PRESCHOOL-LANGUAGE-Biricik-](https://www.semanticscholar.org/paper/THE-ROLE-OF-TEACHER-ATTITUDE-IN-PRESCHOOL-LANGUAGE-Biricik-%C3%96zkan/263c02fea45cb9b7c75a81b9a2906ab10c87c8f3/)

[%C3%96zkan/263c02fea45cb9b7c75a81b9a2906ab10c87c8f3/](https://www.semanticscholar.org/paper/THE-ROLE-OF-TEACHER-ATTITUDE-IN-PRESCHOOL-LANGUAGE-Biricik-%C3%96zkan/263c02fea45cb9b7c75a81b9a2906ab10c87c8f3/) (viimati vaadatud 03.02.2022)

Bialystok, E. (Ed.). (1991). *Language processing in bilingual children*. Cambridge: Cambridge University Press.

Cenoz, J. (2013). *Defining multilingualism*. Annual Review of Applied Linguistics 33, 3–18.

Dagenais, D. (2003). Accessing Imagined Communities Through Multilingualism and Immersion Education. *Journal of Language, Identity and Education*, 2, 4, pp. 269-283.

Djahiomu, S. E., & Indahri, Y. (2018). Bilingual instruction in early childhood education, can it better develop children? *SHS Web of Conferences* 42.

Gonzales, J.M. (2008). *Encyclopedia of bilingual education*. California: SAGE Publications, Inc.

EESTI ÜHISKONNA LÕIMUMISE MONITOORING 2020 - Uuringu aruanne.

Kultuuriministeerium. Külastatud aadressil:

<file:///C:/Users/Liis/Downloads/IntegratsiooniMonitooring2020.pdf/>

Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, 62(1), 107-115.

Erohina, E. A. (Ерохина, Е. А.). (2017). Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. *Значение и роль родного языка в обучении иностранному языку*, 58-62.

Euroopa Parlament (2021). <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/et/sheet/142/jezicna-politika>

Francis, N. (2012). *Bilingual competence and bilingual proficiency in child development*. London: MIT Press.

Hallap, M. (2008). *Lapse kõne arendamine : praktilisi soovitusi kõnelise suhtlemise kujundamisel*. Tartu Ülikooli Kirjastus

Hallap, M. (2008). Eesti keel teise keelena. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 193-1979). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Hint, M. (2002). *Keel on tõde on õige ja vale*. Tartu: Ilmamaa.

Hoff, E., Core, C., Shanks, F., K. (2019). *The quality of child-directed speech depends on the speaker's language proficiency*. *Journal of Child Language*.

Tuul, M; Kirbits, K; Kinkar, V. (2011). *Meie mitmekultuuriline lasteaed*. Tallinn

Innove. IELS on OECD rahvusvaheline alushariduse ja laste heaolu uuring. IELSi (*International Early Learning and Child Well-being Study*)

Innove. *Õppevara ja metoodikad*. Külastatud aadressil: <https://www.innove.ee/oppevara-ja-metoodikad/keelekumblus/fakte-keelekumblusest/> (viimati vaadatud 23.01.2022)

Jackman, H. (2011). *Early Education Curriculum: A Child's Connection to the World*. USA: Wadsworth Publishing.

- Kalmus, V., Masso, A., Linno, M. (2015). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys/>
- Kikas, E. Uibu, K., Tropp, K. (2009) *Õpetajate õpetamistegevused, nende muutumine, seosed enesehinnangutega pedagoogilistele teadmistele ja õpilaste emakeele edukusega*. Kooli efektiivsuse projekti aruanne (2009)
- Kikerpill, T. ; Kingisepp, L. (2000). *Keelekeskkond võõrkeeleeõppe toetajana*. Tallinn.
- Kilk, J. (2018). *Muukeelse lapse keeleõpe eesti õppekeele rühmas*. Narva 2018
- Külastatud aadressil:
http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/59174/kilk_janika_bak.pdf?sequence=1&isAllowed=y (viimati vaadatud 14.12.2021)
- Kingisepp, L. & Sõrmus, E. (2000). *Ülevaade võõrkeeleeõppe meetoditest*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Kingisepp, L; Salu, K; Kaldoja, K (2013). *Mängime eesti keele*. Tallinn. Külastatud aadressil: https://integratsioon.ee/sites/default/files/302_KeeleKoduMangud.pdf/ (viimati vaadatud 03.02.2022)
- Kulderknup, E. (2009). *Õppe- ja kasvatustegevuse korraldus*. Tallinn. OÜ Greif.
- Külastatud aadressil: <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/54754/> (viimati vaadatud 10.01.2022)
- Kukk, A; Talts, L; Muldma, M. (2009). *PROJEKT Keelekümbluslasteaia lõpetanute koolivalmidus ja –jõudlus I kooliastmes*. Tallinn. Külastatud aadressil: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/40683/Keel_keelekumblemjad.pdf/ (viimati vaadatud 13.01.2022)
- Kärtner, P., Maiberg, L., Rikker, M., Tuuling, L., & Voltein, E. (Koost). (2006). *Õppematerjal koolieelsete lasteasutuste eesti keele kui teise keele õpetajate põhi- ja täiendkoolituseks*. Tartu: Atlex.
- Kõnnussaar, A. (2014). *''Lapsevanem ja õpetaja jagatud koostöö''*. Perekeskus Sina ja Mina.

Külastatud aadressil: <https://www.minulaps.ee/pedagoogilised-lahenemised/lapsevanem-ja-opetaja-jagatud-koostoo/> (viimati vaadatud 06.02.2022)

Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.

Leiwo, M. (1993). *Lapse keeleline areng*. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.

Lipasti, J; Pajusalu, R (2013). *Emakeel on oma keel*. Kuidas hoida emakeelt võõrsil. . Helsingi, Tuglase Selts.

Laherand, M.-L. (2010). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk

Loide, A (2015). „*Eestis elavate muukeelsete perede vanemate suhtumine oma lapse kakskeelsusse ja etnilise identiteedi kujundamisse*“. Magistritöö. Tartu.

Lukk, M., Koreinik, K., Kaldur, K., Vihman, V.-A., Villenthal, A., Kivistik, K., Jaigma,

Lukk, K. (2008). „*Kodu ja kooli koostöö struktuuralsest, funktsionaalsest ning sotsiaalsest aspektist*“. Doktoritöö. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus

Lunjova, N., Maiberg, L. (2012). Mitmekultuuriline lasteaed. *Meie mitmekultuuriline lasteaed*, 40, 9-18.

Marjapuu, G. (2013). „*Tartu lasteaiaõpetajate arvamused kakskeelset last toetavast keelekeskkonnast*“. Bakalaurusetöö. Tartu

Metslang, Kibar, Kitsing, Koržel, Krall & Zabrodskaia (2013). Uuringu lõpuaruanne: „*Kakskeelne õpe vene õppekeelega koolides*“ Tallinn.

Külastatud aadressil:

https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/40937/Kakskeelne_ope_vene_oppekeelega_koolides.pdf (viimati vaadatud 06.01.2022)

Milk, R., Mercado, C. & Sapiens, A. (1992). *Re-thinking the education of teachers of Muukeelse õpilase keelekeskkond 32 language minority children: developing reflective teachers for changing schools*. NCBE FOCUS: Occasional Papers in Bilingual Education, 6. Külastatud aadressil: <http://www.edtechpolicy.org/ArchivedWebsites/focus6.htm/> (viimati vaadatud 13.01.2022)

Mäesalu, M.-L. (2013). *USA-s Massachusetts'i osariigis elavate Eesti-Ameerika segaperekondade eestlastest vanemate suhtumine oma laste kakskeelsusesse ja nende eestlaste rahvusliku identiteedi kujundamisse*. Magistritöö. Tartu Ülikool.

- Morgan, D. L. (1996). Focus Groups. *Annual Review of Sociology*, 22, 129–152.
- Ostra, G. (2018). *Lapsevanemate ja lasteaia õpetajate koostöö lasteaia- ja erirühmades kahe lasteaia näitel*. Bakalaurusetöö. Tartu
- Pajula, R (2018). Eesti kultuurileht – Sirp: “Teadlik keeleõpe mitmekeelses Euroopas”
Külastatud aadressil: <https://sirp.ee/s1-artiklid/varia/teadlik-keeleope-mitmekeelses-euroopas/> (viimati vaadatud 07.01.2022)
- Häidkind, P., Palts, K., Pillmann J., Ennok, K., VILLEMS, K., Peterson, T. (2014) “Lapse arengu hindamise ja toetamise juhendmaterjal koolieelsetele lasteasutustele”. Eesti Rahvusraamatukogu. Külastatud aadressil:
https://www.hm.ee/sites/default/files/juhendmaterjal_alusharidus.pdf viimati vaadatud (01.01.2022)
- Pavelson, M., J. Jedomskihh (1998). *Muulased eesti koolis kui pedagoogiline probleem. – Mitmekultuuriline Eesti: väljakutse haridusele*. Toim. M. Lauristin, S. Vare, T. Pedastsaar, M. Pavelson. Tartu: Projekti mitte-eesti noorte integratsioon Eesti ühiskonnas väljaanne, 427–457
- Parke, T., Drury, R. (2001). Language development at home and school: gains and losses in young bilinguals. *Early Years*, 21, 2, pp.117-127.
- Pertšjonok, A. (2017). *Eesti keeleseisund*. Tartu: Tartu ülikool ja Balti Uuringute Instituut (IBS)
- Protasova, E. J., & Rodina, N. M. (Протасова, Е. Ю., & Родина, Н. М.). (2019). *Теория и методика развития речи дошкольников. Обучение двуязычных детей*. Москва: “Юрайт”
- Pulver, A., & Toomela, A. (2012). *Muukeelne laps Eesti koolis*. Projekti lõpparuanne. Külastatud aadressil:
http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/40681/Keel_muukeelnelaps.pdf?sequence=1 (viimati vaadatud 13.01.2022)
- Raadik, M. (2013). Eesti keele sõnaraamat. Tallinn: AS Pakett.
- Rannut, Ü. (2003). *Mitteverbaalsed strateegiad ja keeleline rikastamine teise keele õppes*. TPÜ kirjastus

Rannut, Ü. (2004). *Astu sisse! Uusimmigrandid meie ühiskonnas ja haridussüsteemis*. AS Kirjastus Ilo ja trükikoda Ilo Print.

Rannut, Ü. (2005). *Keelekeskkonna mõju vene õpilaste eesti keele omandamisele ja integratsioonile Eestis*. Tallinn: TLÜ kirjastus.

Riches, C. & Curdt-Christiansen, X-L. (2010). A Tale of Two Montreal Communities: Parents' Perspectives on Their Children's Language and Literacy Development in a Multilingual Context. *Canadian Modern Language Review*, 4, 525- 555.

Riigiteataja I, 2020, 26. Külastatud aadressil:

<https://www.riigiteataja.ee/akt/118032011001?leiaKehtiv/> (viimati vaadatud 13.01.2022)

Saidla, M. (2015). *Eestikeelse kooli II kooliastme eesti keele õpetajate arvamused muukeelseid õpilasi toetavast keelekeskkonnast*. Tartu. Bakalaaurusetöö.

Sandberg, A., Vuorinen, T. (2008) „*Preschool – Home Cooperation in Change*“.

International Journal of Early Years Education. Vol 16, No 2. Pp 151 – 161

Savik, O. (2013). Õpetajate leht „*Mõmmikud kumblevad varakult*“

Külastatud aadressil: <https://opleht.ee/2013/08/mommikud-kumblevad-varakult/>

Soll, M; Palginõmm, M. (2011). *Õppekeelest erineva emakeelega õpilane koolis*. Narva.

Külastatud aadressil:

[252 Soll 2011 Oppekeelest erineva emakeelega opilane koolis.pdf \(integratsioon.ee\)](#)

(viimati vaadatud 03.01.2022)

Syrja, R. C. (2011). *How to Reach and Teach English Language Learners: Practical Strategies to Ensure Success*. United States of America: Jossey-Bass.

Taal, A.-L. (2016). *Tartu linna lasteaiaõpetajate kirjeldused oma töö eripäradest kakskeelsete lastega rühmas*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.

Tamm, V. (2000). *Hea koostöö tagab edu ja arengu*. Haridus 5, lk 45 – 48.

Tea ja Toimeta nr.40. (2012). *Meie Mitmekultuuriline Lasteaed*. Tallinna Ülikooli Pedagoogiline Seminar: Atlex.

Thomason, S.G. (2001). *Language Contact an introduction*. Edinburgh: Edinburgh University press. Külastatud aadressil:

https://www.integratsioon.ee/sites/default/files/242_Meie_mitmekultuuriline_lasteaed_2011.PDF (viimati vaadatud 04.12.2021)

Tuulik, M., & Muldma, M. (2008) *Uusimmigrantide laste integreerumine eesti kooli*.

Muldma M., & Vikat M. (2008), *Mitmekultuuriline õpikeskkond – probleem või väärtus?* (lk 34 - 46) Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Uggur, A (2011). *Koolieelse lasteasutuse direktori roll koostöökolmnurgas direktor – lapsevanem – õpetaja*. Magistritöö. Tartu

Vapper, T (2020). Õpetajate Leht. Varajase keeleõppe võtmeisik on õpetaja. Külastatud aadressil: [Varajase keeleõppe võtmeisik on õpetaja : Õpetajate Leht \(opleht.ee\)](http://www.opleht.ee) (viimati vaadatud 10.01.2022)

Vaher, Õ (1998). *Eesti keel võõrkeelena*. Tallinn. Külastatud aadressil:

[https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.innove.ee%2Fwpcontent%2Fuploads%2F2018%2F04%2Flapskeeleoppijana.docx&wdOrigin=BROWSE LINK/](https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.innove.ee%2Fwpcontent%2Fuploads%2F2018%2F04%2Flapskeeleoppijana.docx&wdOrigin=BROWSE_LINK/) (viimati vaadatud 01.02.2022)

Valujevski, V. (2016). *Eestikeelses lasteaias käivate muukeelsete laste vanemate arvamus oma lapse esimese keele arengu kohta*. Bakalaurusetöö. Tartu.

Vihalemm, T. (1998). *Eesti kool kui vene laste võimalik sotsialiseerumiskeskond*. M.

Wildlok, B., Petravic, A., Org, H., & Romcea, R. (2010). *Nürnbergi soovitusel varajase võõrkeeleõppeks*. München: Goethe Instituut.

Õun, T. & Suur, S. (2009). *Lasteaia tegevuse ja peredega koostöö alused*. Henno, K. (Toim). Tartu: AS Atlex

двуязычное или многоязычное воспитание? Совет многоязычным семьям. (2006). Stockholm: Myndigheten för skolutveckling. Sparkforskningsinstitutet i Rinkeby

Ühiskonnauuringute Rahvusvahelised reeglid 1994. Külastatud aadressil:

http://www.emor.ee/public/documents/Esomari_reeglid_ja_markused_koos.pdf

Lisa

Fookusgrupi intervjuu küsimused teemal “eesti keelt mitte valdavate vanemate võimalused luua abistav keelekeskkond lapse toetamiseks keelekümbelusrühma“

1. Kuidas suhtuvad Eestis elavate muukeelsete perede vanemad oma laste kakskeelsusesse ja millised ootused ja hirmud on sellega seotud?

Как родители проживающие в Эстонии, но чей родной язык не эстонский, относятся к двуязычию своих детей, и какие ожидания и страхи с этим связаны?

2. Kuidas tähtsustavad muukeelsete laste vanemad laste emakeele omandamist?

Какое значение придают родители обучению своего родного языка детям, чей родной язык не эстонский?

3. Milliste tegevustega toetavad vanemad laste emakeele omandamist?

Какими действиями родители поддерживают своих детей в овладении родным языком?

4. Kuidas saavad vanemad teise keele õpetamisel toetada oma last?

Как родители могут поддержать своего ребенка обучению вторым языком?

5. Millistest võimalustest te olete teadlikud, et toetada oma last?

О каких возможностях вы знаете, чтобы поддержать своего ребенка?

6. Kas leiate, et teile on loodud piisavalt võimalusi oma lapse toetamiseks, põhjendage?

Считаете ли Вы, что для Вас создано достаточно возможностей для поддержки своего ребенка при обучении второго языка? Пожалуйста, обоснуйте.

7. Kas kõikidel muu kodukeelega lapsevanematel on võrdsed võimalused toetada oma last, põhjendage?

Равны ли возможности, у родителей с иным родным языком, для поддержки своего ребёнка? Поясните, пожалуйста.

8. Kas muu kodukeelega lapsevanem saab õpetajalt piisavalt nõu ja abi lapse toetamiseks, põhjendage?

Получает ли родитель, с другим родным языком, достаточно советов и помощи от учителя, чтобы поддержать ребенка, пожалуйста обоснуйте?

9. Millist abi te vajate, et oma last edaspidi rohkem toetada?

Какая помощь вам нужна, чтобы больше поддерживать своего ребенка в будущем?

10. Milliseid kitsaskohti näete koostöös õpetajaga?

Какие недостатки вы видите в сотрудничестве с учителем?

11. Millised on takistused lapse toetamisel?

Каковы препятствия при поддержке ребенка?